

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Q. SEPTIMII|| FLORENTIS|| TERTVLLIANI||
CARTHAGINIENSIS|| PRESBYTERI, OPERA|| QVÆ
HACTENVS REPERIRI|| POTVERVNT OMNIA:||**

Tertullianus, Quintus Septimius Florens

Antverpiae, 1584

De Baptismo aduersus Quintillam.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73633](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73633)

ad vtrumque diuina pronuntiatio præcurrit. Stulta mundi elegit Deus¹⁴ vt confundat
 I. Cor. 1. sapientiam eius,¹⁵ & prædifficilia penes homines, facilia penes Deum. Nam si Deus & fa-
 Matth. 19. piens & potens, quòd etiam prætereuntes eum non negant; meritò in aduersariis sapientie
 potentiaq; id est in stultitia & impossibilitate materias operationis suæ instituit. Quomò
 virtus omnis ex his causam accipit, à quibus prouocatur. [¹⁶ Huius memores pronuntia-
 tionis tanquam præscriptionis, nihilominus quàm stultum & impossibile sit aqua refer-
 CAP. III. mari tractamus, quid vtiq; ista materia tantæ dignationis meruerit officium, vt opinor,
 auctoritas liquidè elementi exigenda est. Atquin plurima suppetit, & quidem à primordio.
 Nam vnum ex istis est, quæ ante omnem mundi suggestum impolita adhuc specie penes
 Deum quiescebãt.¹⁷ In primordio (inquit) fecit Deus cœlum & terram. Terra autè erat in-
 Gen. 1. uisibilis & incompressa, & tenebræ erãt super abyssum,¹⁸ & spiritus Dei super aquas fere-
 batur. Habes homo in primis ætatem venerari aquarum, quòd antiqua substantia; debet
 dignationem, quòd diuini spiritus sedes, gratior scilicet ceteris tunc elementis. Nam & te-
 nebræ totæ adhuc sine cultu siderum informes, & tristis abyssus, & terra imparata, & cœ-
 lum rude: solus liquor, semper materia perfecta, læta, simplex de suo pura, dignum ve-
 culum Deo subiiciebat. Quid quòd exinde dispositio mundi modulatricibus quodammodo
 aquis Deo constitit.¹⁹ Nam vt firmamentum cœleste suspenderet in medietate dicitur
 Ibidem. cœlis aquis fecit,²⁰ & vt terram aridam suspenderet, segregatis aquis expedit. ordinato de-
 Pros. 8. hinc per elementa mundo cum incolæ darentur,²¹ primis aquis præceptum est animas pro-
 Gen. 1. ferre. Primus liquor quod viueret edidit, ne mirum sit in baptismo, si aquæ animare non
 Gen. 1. runt.²² Nam ipsius quoque hominis figurandi opus sociatibus aquis absolutum est de ter-
 ra materia, non tamen habili nisi humecta & succida, quam. sante quartum diem segregate
 aquæ in stationem suam superstitite humore limo temperarant. Si exinde vniuersa
 plura prosequar, quæ de elementi istius auctoritate commemorem, quata vis eius autp-
 tia, quot ingenia, quot officia, quantum instrumentum mundo ferat: vereor ne laudes acce-
 potius quàm baptismi rationes videar congregasse. Licet eo plenius docerem non esse
 bitandum, si materiam, quam in omnibus rebus & operibus suis Deus disposuit, etiam
 sacramentis propriis parere fecit, si quæ vitam æternam gubernat, & in cœlesti procedat
 CAP. IIII. [²³ Sed ea satis erit præcæpisse, in quibus & ratio baptismi recognoscitur prima illa, que
 Gen. 1. iam tunc etiam ipso habitu prænotabatur ad baptismi figuram, Dei spiritum, qui ab ipso
 superuectabatur super aquas, intinctos reformaturum. Sanctum autem vtiq; super
 stum ferebatur, aut ab eo quod superferebatur, id quod ferebat, sanctitatem mutuabatur.
 Quoniam subiecta quæque materia eius quæ desuper imminet, qualitatem rapit necesse
 est, maximè corporalis spiritalem, & penetrare & insidere facilem per substantiæ similitu-
 ditatem.²⁴ Ita de sancto sanctificata natura aquarum, & ipsa sanctificare concepit. Non
 dicat,²⁵ Nunquid ipsis enim aquis tingimur quæ nunc in primordio fuerunt: non vtiq;
 ipsis nisi ex ea parte qua genus quidem vnum, species verò complures. Quod autem genus
 adtributum est, etiam in specie redundat. Ideoque nulla distinctio est, mari quis an flumi-
 ne an fonte, lacu an alueo diluatur,²⁶ nec quicquam refert inter eos quos Ioannes in
 Iordane, & quos Petrus in Tiberi tinxit. Nisi & ille spado quem Philippus inter vniuersa
 tuita aqua tinxit, plus salutis aut minus retulit.²⁷ Igitur omnes aquæ de pristina origi-
 prærogatiua sacramentum sanctificationis consequuntur, inuocato Deo. Superuenit enim
 statim spiritus de cœlis, & aquis superest, sanctificans eas de semetipso, & ita sanctifican-
 vim sanctificandi combibunt. Quanquam ad simplicem actum competat similitudo, vt
 quoniam vice sordium delictis inquinamur, aquis abluamur. Sed delicta sicut necesse
 carne comparent, quia nemo super cutem portat maculam Idololatriæ, aut stupri, aut tra-
 dis: ita eiusmodi in spiritu sordent qui est auctor delicti. Spiritus enim dominatur, caro obmis-
 mulatur: tamè vtrumque inter se cõmunicant reatum, spiritus ob imperium, caro ob mis-
 sterium. Igitur medicatis quodammodo aquis per angeli interuentum, & spiritus in aqua
 CAP. V. corporaliter diluitur, & caro in eisdem spiritaliter mundatur. [²⁸ Sed enim nationes eter-
 tranæ ab omni intellectu spiritalium potestatem eadem efficacia idolis suis submittunt,
 sed viduis aquis sibi metiuntur.²⁹ Nam & sacris quibusdam per lauacrum iniantur,³⁰ in-
 dis alicuius,³¹ aut Mithræ,³² ipsos etiam deos suos lauacionibus efferunt.³³ Ceteri villas, ob-
 mos, tēpla, totaq; vrbes aspergine circulate aquæ expiati passim,³⁴ certè Iudis Apollonia-
 bus & Pelusiis tinguuntur. Idque se in regeneratione & impunitate periorum suorum agere
 præsumunt. Item penes veteres³⁵ quisquis se homicidio infecerat, purgatrice aqua se expie-
 bat.

A bat. Igitur si de sola naturæ aqua, quod propria materia sit adlegedi auspicij emundationis, bladiuntur, quanto id verius aqua præstabitur per Dei auctoritatē, à quo omnis natura earum constituta est? Si religione aquam medicari putant, quæ potior religio quam Dei viui quo agnito, hic quoque studium diaboli recognoscimus res Dei amulantis, cum & ipse baptismum in suis exercet. quid simile? Immundus emundat, perditor liberat, damnatus absoluit, suam videlicet operā destruet diluens delicta, quæ inspirat ipse. Hæc quidē in testimonium posita sunt repellentibus fidem, si minimè credat rebus Dei, quarum adfectionibus apud æmulum Dei credunt, an nō & aliās sine vllō sacramento ³⁶ immundi spiritus aquis incubant, adfectantes illam in primordio diuini spiritus gestationem? Sciunt opaci quique fontes, & auij quique riuī, & in balneis piscinæ & euripi in domibus vel cisternæ & putei, qui rapere dicuntur, scilicet per vim spiritus nocentis: ³⁷ Nam & eneotos ³⁸ & lymphatos & ³⁹ hydrophobos vocāt, quos aqua necauerūt, aut amentia vel formidine exercuerunt. Quorsum ista retulimus: ne quis durius credat angelū Dei sanctū aquis in salutem hominis temperandis adesse, cum angelus malus profanus commercium eiusdem elementi in perniciem hominis frequentat. Angelum aquis interuenire, si nouum videatur, exemplum futuri præcurrit. piscinam Bethsaidam angelus interueniens commouebat, obseruabant qui ⁴⁰ valetudinem quebantur. Nam si quis præuenerat descendere illuc, queri post lauacrum desinebat. Figura ista medicinæ corporalis spiritalem medicinam canebat, ea forma, qua semper carnalia in figura spiritalium antecedunt. Proficiente itaque in hominibus gratia Dei plus aquis & angelo accessit: qui vitia corporis remediabant, nunc spiritum medentur: qui temporalem operabantur salutem, nunc æternam reformant: qui vnum semel anno liberabant, nunc quotidie populos conseruant, deleta morte per abluentionem delictorum. ⁴¹ Exempto scilicet reatu, eximitur & pœna. ⁴² Ita refituetur homo Deo ad similitudinem eius qui retrō ad imaginem Dei fuerat. imago in effigie, similitudo in æternitate censetur. ⁴³ Recipit enim illum Dei spiritum, quem tunc de afflatu eius acceperat, sed post amiserat per delictum. [⁴⁴ Non quod in aquis spiritū sanctum consequamur, sed in aqua emundati sub angelo spiritui sancto præparamur. Hic quoque figura præcessit. Sic enim Ioannes anteprecursor Domini fuit, præparans vias eius: ita & angelus baptismi arbiter superuenturo spiritui sancto vias dirigit abluentione delictorum, quam fides impetrat ⁴⁵ ob signata in Patre & Filio & Spiritu sancto. Nam si in tribus testibus stabit omne verbum, quanto magis dum habemus per benedictionem eodem arbitros fidei, quos & sponsores salutis, sufficit ad fiduciam spei nostræ etiam numerus nominum diuinorum. Quum autem sub tribus ⁴⁶ & testatio fidei & sponso salutis pinguerentur, ⁴⁷ necessariō adiicitur Ecclesiæ mentio: quoniam vbi tres, id est Pater & Filius & Spiritus sanctus, ibi Ecclesia quæ trium corpus est. [⁴⁸ Exinde egressi de lauacro perungimur benedicta vnctione ⁴⁹ de pristina disciplina, qua vngui oleo de cornu in sacerdotiū solebāt. Ex quo Aaron à Moyse vnctus est, ⁵⁰ vnde Christus dicitur à ⁵¹ chrismate quod est vnctio, quæ Domino nomen accommodauit, facta spiritalis, quia spiritu vnctus est à Deo patre, sicut in Actis: ⁵² Collecti sunt enim verè in ista ciuitate aduersus sanctum filium tuum, quem vnxisti. ⁵³ Sic & in nobis carnaliter currit vnctio, sed spiritaliter proficit: quomodo & ipsius baptismi carnalis actus, quod in aqua mergimur, spiritalis effectus, quod delictis liberamur. [⁵⁴ Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans spiritum sanctum. Sanè humano ingenio licebit spiritum in aquam accessere, & concorporationem eorum accommodatis desuper manibus alio spiritu tantæ claritatis animare, Deo autem in suo organo non licebit per manus sanctas ⁵⁵ sublimitatem modulari spiritalem? Sed est hoc quoque de veteri sacramento, ⁵⁶ quo nepotes suos ex Ioseph Efram & Manasse Jacob capitibus impositis & intermutatis manibus benedixerit, & quidem ita transuersim obliquatis in se, vt Christum deformantes iam tunc portenderent benedictionem in Christum futuram. ⁵⁷ Tunc ille sanctissimus spiritus super emundata & benedicta corpora libens à patre descendit, ⁵⁸ super baptismi aquas rāquam pristinam sedem recognoscens conuiescit, columbæ figura delapsus in Dominum, vt natura spiritus sancti declararetur per animal simplicitatis & innocentia: ⁵⁹ quod etiam corporaliter ipso felle careat columba. Ideoque, Estote (inquit) simplices sicut columbæ, ne hoc quidem sine argumento præcedentis figuræ. ⁶⁰ Quemadmodum enim post aquas diluuij, quibus iniquitas antiqua purgata est, post baptismū (vt ita dixerim) mundi pacem cœlestis iræ præco columba terris adnunciauit dimissa ex arca, & cum olea reuersa: quod

JULIAN,
 stationibus
 BLII,
 V
 6

- signum etiam apud nationes paci prætenditur. Eadem dispositione spiritalis effectus ter-
 rarum, id est carni nostræ emergenti de lauacro post vetera delicta columba sancti spiritus ad-
 uolat, pacem Dei adferens, emissa de cælis, ⁶¹ ubi Ecclesia est arca figurata. Sed mundus
 rursus deliquit, quo malè comparatur baptismus diluuii. Itaque igni destinatur, sicut et
 homo qui post baptismum delicta restituit, ut hoc quoque in signum admonitionis no-
 stræ debeat accipi. [⁶² Quot igitur patrocinia naturæ, quot priuilegia gratiæ, quot solenni-
 tia disciplinæ, figuræ, præstructiones, precationes religionem aquæ ordinauerunt? Pri-
 mò quidem quum populus de Ægypto liberè expeditus, vim regis Ægypti per aquam
 transgressus euadit, ipsum regem cum totis copiis aqua extinxit. Quæ figura manifestat
 in baptismi sacramento? Liberantur de seculo nationes per aquam scilicet, & diabolum
 dominatorem pristinum, in aqua oppressum derelinquunt. ⁶⁴ Item aqua de amaritudine
 vitio in suum commodum suauitatis Moysi ligno remediatur. Lignum illud erat Christus
 venenata & amara retrò naturæ venas insaluberrimas, aquas baptismi, scilicet ex se se-
 medians. ⁶⁵ Hæc est aqua, quæ de comite petra populo desuebat. Si enim petra Christus,
 sine dubio aqua in Christo baptismum videmus benedici. Quanta aq̄ gratia penes Deum
 & Christum eius est ad baptismi confirmationem. Nunquam sine aqua Christus; ⁶⁶ si-
 dem^a & ipse aqua tinguitur. ⁶⁷ Prima^b rudimenta potestatis suæ vocatus ad nuptias aqua
 aspiciatur. Cum sermonem facit, ⁶⁸ sitientes eadem aquam suam inuitat sempiternam. Cum
⁶⁹ de agape docet, aquæ calicem fratri oblatum inter opes dilectionis probat. ⁷⁰ Apud
 puteum vires resumit, super aquam incedit libenter, transfretat; aquam discipulis mini-
 strat; perseuerat testimonium baptismi vsque ad passionem, quum deditur in crucem, aqua
 interuenit, sciunt Pilati manus. ⁷¹ quum vulneratur, aqua de latere prorupit, scilicet lancem
 litis. [⁷² Diximus quantum mediocritati nostræ licuit de vniuersis, quæ baptismi re-
 gionem struant, nunc ad reliquum statum eius aq̄què ut poterò progrediar de quatuor
 culis quibusdam. ⁷³ Baptismus ab Ioanne denuntiatus iam tunc habuit questionem,
 ipso quidem Domino propositam Phariseis, cælestis ne is baptismus esset, an vero ter-
 restris? De quo illi non valuerunt constanter respondere, ⁷⁴ ut potè non intelligentes, qui
 nec credentes. Nos porò quantula fide sumus, tantulo & intellectu possumus affirmare
 diuinum quidem eum baptismum fuisse, mandatu tamen non & potestate, quòd & Ioa-
 nem à Domino missum legimus in hoc munus, ceterum humanum conditione. Nihil enim
 cæleste præstabat, sed cælestibus præministrabat, ⁷⁵ penitentia scilicet præpositus, qui
 est in hominis potestate. ⁷⁶ Denique legis doctores & Pharisei, qui credere noluerunt
 nec penitentiam egere. Quòd si penitentia humanum est, & baptismus ipsius euadens
 conditionis fuerit necesse est, aut daret & spiritum sanctum & remissionem delictorum
 cælestis fuisset. ⁷⁷ Sed neque peccatum dimittit, neque spiritum indulget nisi Deus
 Etiam ipse Dominus, nisi ipse prius ascenderet ad patrem, aliter negauit spiritum
 surum, id quod Dominus nõdum conferebat, seruus vtique præstare non posset. ⁷⁸
 postea in Actis Apostolorum inuenimus, quoniam qui Ioannis baptismum habebant
 accepissent spiritum sanctum, quem ne auditu quidem nouerant: ergo non erat
 quod cælestia non exhibebat: quum ⁷⁹ ipsum quod cæleste in Ioane fuerat spiritus
 phetia; post totius spiritus in Dominum translationem vsque ad eò defecerit, ut quem
 dicauerat, quem aduenientem designauerat, postmodum an ipse esset, miserit scilicet
 Agebatur itaque baptismus penitentia quasi candidatus remissionis & sanctificationis
 Christo subsecuturæ. Nam quòd prædicabat ⁸⁰ baptismum penitentia in remissionem
 delictorum, in futuram remissionem enuntiatum est. Siquidem penitentia antecedit
 missio subsequitur, & hoc est viam præparare: qui autem præparat, non idem ipse parat
 sed alij perficiendum procurat. Ipse profitetur sua non esse cælestia, sed Christi, dicens
 Qui de terra est, de terra loquitur. ⁸¹ qui de supernis venit, super omnes est. ⁸² Item
 penitentia tingere, venturum mox qui tingueret in spiritu & igni. Scilicet, quia vera &
 bilis aquæ fides qua tinguitur in salutem, simulata autè & infirma igni tinguitur in iudicium
 CAP. XI. [⁸³ Sed ecce (inquiunt) venit Dominus, & non tinxit. Legimus enim: Et tamen
 tinguebat, verum discipuli eius: quia reuera ipsum suis manibus tincturum Ioannes præ-
 dicasset. Non vtique sic intelligendum est, sed simpliciter dictum more communi. Scilicet
 est (verbi gratia) Imperator proposuit edictum, aut præfectus fustibus cæcidit: nunquid
 ipse proponit, aut nunquid ipse cædit? ⁸⁴ semper is dicitur facere cui præministratur.
 erit accipiendum, Ipse vos tinguet, pro eo quod est, per ipsum tinguemini, vel in ipsum

A Sed ne moueat quosdam, quod non ipse tinguebat. In quem enim tingueret? in pœnitentiam. quo ergo illi præcurforem? in peccatorum remissionem, quam verbo dabat? in semetipsum, quem humilitate cœlabat? in spiritum sanctum, qui nondum à patre descenderat in Ecclesiam, ⁸⁵ quam nondum Apostoli struxerant? Itaque tinguebant discipuli eius vt ministri, vt Ioannes antè præcurfor ⁸⁶ eodem baptismo Ioannis, ne qui alio putet, quia nec exstat alius nisi postea Christi, qui tunc vtique à discipulis dari non poterat, vt potè nondum adimpleta gloria Domini, nec instructa efficacia lauacri per passionem & resurrectionem: ⁸⁷ quia nec mors nostra dissolui posset nisi Domini passione, nec vita restitui sine resurrectione ipsius. [⁸⁸ Quum verò præscribitur ⁸⁹ nemini sine baptismo competere salutem, ex illa maxime pronuntiatione Domini, qui ait: Nisi natus ex aqua quis erit, non habet vitam, suboriuntur scrupulosi, immò temerarij retractatus quorundam, quomodo ex ista præscriptione Apostolis salus competat, ⁹⁰ quos tinctos non inuenimus in Domino, præter Paulū. Immo quum Paulus solus ex illis baptismum Christi induerit, aut præiudicatum esse de ceterorum periculo, qui careat aqua Christi, vt præscriptio salua sit, aut rescindi præscriptionem, si etiam non tinctis salus statuta est. Audiui, Domino teste, eiusmodi, ne quis me tam perditum existimet, vt vltro exagitem libidinem styli, quæ aliis scrupulum incutiat. Et nunc illis, vt potero, respondebo, qui negant Apostolos tinctos. Nam si humanum Ioannis baptismum inierant, & Dominicum desiderabant, quatenus vnum baptismum definierat ipse Dominus, dicens Petro perfundi nolenti: ⁹¹ Qui semel lauit, non habet necesse rursum: quod vtique non tincto non omnino dixisset: & hæc est probatio exerta aduersus illos, qui adimunt Apostolis etiam Ioannis baptismum, vt destruant aquæ sacramentum. An credibile videri potest, in his personis viam tunc Domini non præparatam, id est baptismum Ioannis, quæ ad viam Domini per totum orbem aperiendam destinabantur? Ipse Dominus nullius pœnitentiæ debitor tinctus est, peccatoribus non fuit necesse: Quid ergo, alij tincti non sunt? non tamen comites Christi, sed æmuli fidei, legis doctores & Pharisei, vnde & suggeritur, quum aduersantes Domino tingui noluerint, eos qui Dominum sequebantur, tinctos fuisse, nec cum æmulis suis sapuisse, maxime quando Dominus cui adhærebant, testimonio Ioannem extulisset, Nemo dicens maior inter natos sceminarum Ioanne baptizatore. Alij planè satis coactè iniiciunt tunc Apostolos baptismi vicem impleisse, qui in nauicula fluctibus adpersi operi sunt; ipsum quoque Petrum per mare ingrediendum satis mersum. Vt opinor autem, aliud est adpersi vel intercipi violentia maris, aliud tingui disciplina religionis. Ceterum nauicula illa figuram Ecclesiæ præferbat, quod in mari, id est, seculo, fluctibus, id est, persecutionibus & tentationibus inquietatur, Domino per patientiam, velut dormiente, donec orationibus sanctorum in vltimis suscitatus compestat seculum, & tranquillitatem suis reddat. Nunc siue tincti quoquo modo fuerint, siue in loti perseuerauerunt, vt & illud dictum Domini de vno lauacro sub Petri persona ad nos tantummodo spectet, de salute tamen Apostolorum satis temerarium est æstimare, quia illis vel primæ adlectionis, & exinde indiuiduæ familiaritatis prærogatiua compendium baptismi conferre posset. Cum illo opinor, sequebantur illum, qui credenti cuique salutem pollicebatur. Fides tua te (aiebat) saluum fecit, & remittuntur tibi peccata, credenti vtique, nec tamen tincto. Id si Apostolis defuit, nescio quorum fides. ⁹² vno verbo Domini suscitatus teloneum dereliquit; patrem, & nauem, & artem qua vitam sustentabat, deseruit; qui patris exequias despexit: summum illius Domini præceptum: ⁹³ Qui patrem aut matrem mihi prætulit, non est me dignus, antè perfecit quam audiuit. [⁹⁴ Hic ergo scelestissimi illi prouocant quæstiones. A deo dicunt, baptismus non est necessarius, quibus fides satis est: nam & Abraham nullius aquæ nisi fidei sacramento Deo placuit. Sed in omnibus posteriora concludunt, & sequentia antecedentibus prævalent. Fuerit salus retrò per fidem nudam ante Domini passionem & resurrectionem. At vbi fides aucta est credendi in natiuitatē, passio nem, resurrectionemque eius, addita est ampliatio sacramento, ⁹⁵ ob signatio baptismi, vestimentum quodammodo fidei, quæ retrò erat nuda, nec potètam habuit sine sua lege. ⁹⁶ Lex enim tingendi imposita est, & forma præscripta. Ite (inquit) docete nationes, tingentes eas in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Huic ⁹⁷ legi collata definitio illa: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cœlorum, obstrinxit fidem ad baptismi necessitatem. Itaque omnes exinde credentes tinguebantur. Tunc & Paulus vbi credidit, tinctus est. Et hoc est quod Dominus ⁹⁸ in illa plaga orationis præceperat, ⁹⁹ Exurge, dicens, &

Rom. 6.

CAP. XII.

Ioan. 3.

Ioan. 13.

Matth. 11.

Matth. 8.

Matth. 14.

Matth. 8.

Ioan. 13.

Marc. 10.

Matth. 9.

Matth. 4.

Marc. 8.

Matth. 10.

CAP. XIII.

Gen. 15.

Matth. 28.

Ioan. 3.

Act. 9.

Ibidem.

JULIANUS
 stati onibus
 ELEI
 V.
 S.

introi Damascum, illic tibi demonstrabitur quid debeas agere, scilicet tingui, quod solum Deo ei debeat. Alioquin satis didicerat atque crederat Nazarenum esse Dominum Dei filium.

CA. XIII. [100 Sed de ipso Apostolo reuoluunt, quod dixerit, Non enim me ad tingendum Christus misit, quasi hoc argumento baptismus adimatur. Cur enim tinxit Gaium & Crispum & Stephanæ domum? quanquam etsi non eum miserat Christus ad tingendum, tamen aliis Apostolis præceperat tingere. Verum hæc pro conditione tunc temporis ad Corinthios scripta sunt, quoniam schismata & dissensiones inter illos mouebantur, dum alius Paulo deputat, alius Apollo. Propter quod pacificus Apostolus, ne sibi omnia defendere videretur, non ad tingendum ait se missum, sed ad prædicandum. Nam & prius est prædicare, posterius tingere. Si prius prædicatum: puto autem licuit & tingere, cui licuit prædicare. [101 Nescio si quid amplius ad cōtrouersiam baptismi ventilatur. Sanè reuerentiam quod supra omisi, ne imminentes sensus videar interciderere: Vnus omnino baptismus est nobis, [102 tam ex Domini Euangelio, quam ex Apostoli litteris; [103 quoniam vnus Dominus & [104 vnum baptismum & [105 vna Ecclesia in cœlis. [106 Sed circa hæreticos sanè quædam custodiendum sit, dignè quis retractet; ad nos enim æditum est. Hæretici autem nullam habent consortium nostræ disciplinæ, quos extraneos utique testatur ipsa ademptio communicationis. Non debeo in illis cognoscere quod mihi est præceptum, quia non idem Deus est nobis & illis, nec vnus Christus, id est idem. Ideoque nec baptismus vnus, quia non idem. Quem quum æditè non habeant, sine dubio non habent, nec capit numerari, quod non habetur: ita nec possunt accipere, quia non habent. [107 Sed de isto plenius iam nobis in Græco digestum est. [108 Semel ergo lauacrum inimus, semel delicta diluuntur, quæ iterari non oportet. [109 Ceterum Israel Iudæus quotidie lauat, quia quoti die inquinatur, quæ semel abluir, quæ ludibrio peccatoribus non est, quæ non adfiduitate sordium incerta rursus quos diluit, inquinat. [110 Est quidem nobis etiam secundum lauacrum, vnum & ipsum, sanguinis scilicet: de quo Dominus, [111 Habeo, inquit, baptismo tingui, quum iam tinctus fuisset. Venerat enim per aquam & sanguinem, sicut Ioannes scripsit, ut aqua tingeretur, sanguine glorificaretur. [112 Proinde ut nos faceret aqua vocatos, sanguinem electos, hos duos baptismos de vulnere perfossi lateris emisit. Quia qui in sanguinem crediderunt, aqua lauantur: [113 qui aqua lauisent, etiam sanguinem potarent. Hic est baptismus, qui lauacrum & non acceptum repræsentat, & perditum reddit. [114 Superius ad concludendam materiolum de obseruatione quoque dandi & accipiendi baptismum commonefacere. Dandi quidem habet ius summus sacerdos qui est Episcopus, [115 Deinde Presbyteri & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate propter Ecclesiæ honorem. [116 Quo saluo, salua pax est. Alioquin etiam laici ius est. Quod enim ex æquo accipitur, ex æquo dari potest, nisi Episcopi iam aut Presbyteri, aut Diaconi vocentur, dicentes. Domini sermo non debet abscondi ab vlllo, Proinde & baptismus æquè Dei census ab omnibus exerceri potest: sed quanto magis laicis disciplina verecundiæ & modestiæ incumbit, quum ea maioribus competat, ne sibi adsumant dicatum Episcopi officium Episcopus. Emulatio, schismatum mater est. Omnia licere dixit sanctissimus Apostolus, sed non omnia expedire. Sufficiat scilicet in necessitatibus ut vtaris, sicubi aut loci, aut temporis, aut personæ conditio compellit. Tunc enim constantia succurrentis excipitur, quum emergit circumstantia periclitatis. Quoniam reus erit perditum hominis, si superferat præceptum quod liberè potuit. [117 Petulantia autem mulierum quæ vsurpauit docere, utique non est tingendi ius sibi pariet, nisi si quæ noua bestia euenerit similis pristinæ: ut quemadmodum illa baptismum auferebat, ita aliqua per se eum conferat. [118 Quod si quæ Pauli perpetua scripta legunt, [119 exemplum Teclæ ad licentiam mulierum docendi tingendi que detestantur; sciant in Asia Presbyterum qui eam scripturam construxit quasi titulo Pauli de hoc cumulat, conuictum atque confessum id se amore Pauli fecisse, loco deceffisse. Quoniam enim fidei proximum videretur, ut is docendi & tingendi daret femina potestatem.

ibidem.

CAP. VX.

Ioan. 3.

Ephes. 4.

Marc. 7.

Hebr. 6.

CAP. XVI.

Luc. 12.

1. Ioan. 5.

Ioan. 19.

CAP. XVII.

1. Cor. 6.

et 10.

2. Cor. 14.

CA. XVIII.

Luc. 6.

Matth. 7.

1. Tim. 5.

Act. 8.

[120 qui ne discere quidem constanter mulieri permisit. Taceant, inquit, & domi mariti suos consulant. [121 Ceterum baptismum non temerè credendum esse sciunt, quorum officium est. Omni petenti te dato, suum habet titulum perinde ad eleemosynam pertinet. Immo illud potius perspiciendum, Nolite dare sanctum canibus, & [122 porcis protere margaritas vestras, & manus ne facile imposueris, [123 ne participes aliena delicta. Dominus

A Domini intercessisse. Spiritus Philippo præcæperat in eam viam prætereundum; spado & ipse inuentus est non otiosus, nec qui subito tingui concupisceret: sed ad templum orandi gratia profectus scripturæ diuinæ impressus, sic oportebat deprendi, cui vltro Deus Apostolum miserat. ad ¹²⁴ quem rursus spiritus vt se curriculo eunuchi adiungeret iussit, scriptura ipse fidei occurrit, in tempore exhortatus adsumitur, Dominus ostenditur, fides non moratur, aqua non expectatur, Apostolus perfecto negotio eripitur. ¹²⁵ Sed & Paulus reuera citò tinctus est. Citò enim cognouerat Iudas hospes vas cum esse electionis constitutum. Dei dignatio suas præmittit prærogatiuas; omnis petitio & decipere & decipi potest. Itaque pro cuiusque personæ conditione ac dispositione, etiam ætate cunctatio baptismi vtilior est: præcipue tamen circa paruulos. ¹²⁶ Quid enim necesse est, si non tam necesse ¹²⁷ sponsores etiam periculo ingeri? qui & ipsi per mortalitatem destituere promissiones suas possunt, & prouentu male indolis falli. Ait quidem Dominus, Nolite illos prohibere ad me venire. Veniant ergo dum adolescunt, veniant dum discunt, dum quò veniant doceantur, sicut Christiani quum Christum nosse potuerint. quid festinat innocens ætas ad remissionem peccatorum? cautius agetur in secularibus, vt cui substantia terrena non creditur, diuina credatur. norint petere salutem, vt petenti dedisse videaris. ¹²⁸ Non minore de causa inuupti quoque procrastinandi, in quibus tentatio præparata est tam virginibus per maturitatem, quam viduis per vagationem, donec aut nubant, ¹²⁹ aut continentia corroborentur. Si qui pondus intelligant baptismi, magis timebunt ¹³⁰ consecutionem quam dilationem: fides integra secuta est de salute. [¹³¹ Diem baptismi solenniorem Pascha præstat, cum & passio Domini in qua tingimur, adimpleta est. nec incongruenter, ad figuram interpretabitur, quòd cum vltimum Pascha Dominus esset acturus, missis discipulis ad præparandum, ¹³² Inuenietis, inquit, hominem aquam baiulatem. Paschæ celebranda locum de signo aquæ ostendit. ¹³³ Exinde Pentecoste ordinandis lauacris latissimum spatium est, quo & Domini resurrectio inter discipulos frequentata est, & gratia spiritus sancti dedicata, & spes aduentus Domini subostructa, quòd tunc in cælos recuperato eo, angeli ad Apostolos dixerunt sic venturum quemadmodum & in cælos conscendit, vtque in Pentecoste. Sed enim Hieremias cum dicit: ¹³⁴ Et congregabo illos ab extremis terræ in die festo, Paschæ diem significat & Pentecostes, qui est propriè dies festus. Ceterum omnis dies Domini est, omnis hõia, omne tempus habile baptismi: si de solennitate interest, de gratia nihil refert. [¹³⁵ Ingressuros baptismum, orationibus crebris; ieiuniis & geniculationibus, & peruiugis orare oportet, & ¹³⁶ cum cõfessione omnium retrò delictorum, ¹³⁷ vt exponant etiam baptismum Ioannis. Tingebantur, inquit, consistentes delicta sua. Nobis gratulandum est, si non publicè confitemur iniquitates aut turpitudines nostras. ¹³⁸ Simul enim & de pristinis satisfacimus conflictatione carnis & spiritus, & subsecuturis tentationibus munimenta præstruimus. Vigilate & orate, inquit, ne incidatis in tentationem. Et ideo credo tentati sunt, quoniam obdormierunt, vt adprehensum Dominum destituerint, & qui cum eo perstiterit, & gladio sit vsus, ter etiam negauerit: ¹³⁹ nã & præcæperat dictum; Neminem intentatum regna cœlestia consecuturum. Ipsum Dominum post lauacrum statim tentationes circumsteterunt quadraginta diebus ieiuniis functum. Ergo & nos, dicit aliquis, à lauacro potius ieiunare oportet. & quis enim prohibet, ¹⁴⁰ nisi necessitas gaudij & gratulatio salutis? Sed Dominus, quantum æstimo, de figura Israelis exprobrationem in ipsum retorfit. Namque populus mare transgressus, & in solitudine translatus per quadraginta annos, illie cum diuinis copiis aleretur, nihilominus ventris & gulæ meminerat, ¹⁴¹ quàm Dei. Deinde Dominus post aquam segregatus in deserta quadraginta dierum ieiunia emensus, ostendit non pane viuere hominem Dei, sed Dei verbo: tentationesque plenitudini & immoderantiæ ventris adpositas abstinentia elidi. Igitur benedicti quos gratia Dei expectat, cum de illo sanctissimo lauacro noui natalis ascenditis, & primas manus apud matrem cum fratribus aperitis, petite de patre, petite de domino, peculia, gratias, distributiones charismatum subiiciente, Petite, & accipietis, inquit. Quæ sistis enim, & inuenistis; pullastis, & apertum est vobis. Tantum oro, vt cum petitis, ¹⁴² etiam Tertulliani peccatoris memineritis.

Act. 9.

Matth. 19.

CAP. XIX.

Marc. 14.

Act. 2.

Act. 1.

Hier. 31.

CAP. XX.

Matth. 3.

Matth. 26.

Luc. 22.

Matth. 4.

Matth. 7.

JULIANUS
 otationibus
 ELEI
 V
 S.

1. DE BAPTISMO.] *Vti Lectori Catholico, iuxta quod promissimus supra Tom. 2. lib. de Cor. militis cap. 3. num. 30. hic satis faciamus, de singulis baptismi ceremoniis, partim ex Rhenani in eum librorum Adnotationibus, partim ex ipso Tertuliano, B. Cyrillano, aliisque Patribus, breuissimo quo fieri poterit compendio tractabimus; sicuti de Missa ceremoniis id ipsum prestitimus in initio libri de Oratione, & de Penitentia tribus partibus eiusdem tituli libro. Quum autem de baptizandi ritu (vbi etiam Rhenanus adnotauit) qui apud Veteres & Tertullianum in vsu fuit, quaedam consuetudo mutaret; pleuraeque tamen hodie etiam à nobis obseruari manifestum fiet, si eodem ordine quo celebrantur, singulas tractemus ceremonias, idque verbis potissimum Tertulliani & Burchardi seu potius Alcuini, à Rhenano citatis, additione facta ex Sacramentario D. Gregorij à nobis Tom. 2. Liturgicam Latinorum, edito, aut Ordine Romano antiquo vulgato, non ita nuper à Dn. Melchiorre Fittorpio cum reliquis Officiorum Diuinorum Scripturis. Præmittemus interim, aliquid de statibus in anno (vbi etiam ante me adnotauit Rhenanus) baptismi temporibus, & Ministro baptismi, ac Sponsoribus, quos Susceptores vocamus, item & de Catechumenis ac Competentibus, & de Scrutiniis quinque, differentes tractatum de Baptismo paruulorum vsque ad huius libri cap. 18.*

Imprimis itaque Pascha & Pentecosten sola antiquitus extra necessitatem præscripta fuisse ad baptismum, Tertullianus his verbis infra cap. 19. (vbi de eo latius significat) Diem (inquit) baptismi sollempniorem Pascha præstat, quum & passio Domini, in qua tingimur, adimpleta est. Exinde Pentecoste (ad est) vti loquitur cap. 3. lib. de Cor. milit. à die Paschæ vsque ad Pentecosten) ordinandis lacrimis latissimum spatium est, quo & Dopini resurrectio inter discipulos dedicata. Ceterum omnis alioqui dies Domini est, omnis hora, omne tempus habile baptismi. Hactenus ille. Qui mos antiquus (inquit Rhenanus) etiam vsque ad tempora Caroli Magni & Ludouici Augusti seruatus est. Inducant hoc leges ab illis sancitæ, quibus cauetur ne quemquam sacerdotes baptizent, excepto mortis articulo, præterquam in Pascha & Pentecoste. Eas sanctiones complectitur volumen Legum Pipini, Caroli Magni, Ludouici Pij, & Lotharij, quas Anselmus Abbas collegit, & exstant adhuc in multis Bibliothecis. Vt ista ad hunc habentur apud Fider, & Argentorati in Libraria templi maioris. Hoc sic accipiendum, vt sciamus post Pascha infantes natos ad baptismum Pentecosten referuatos, & natos post Pentecosten ad Paschalem festum diem baptismi offerri solitas, excepta, ceu dixi, necessitate, vna cum adultis Catechumenis, qui de externis nationibus Danorum, Nortmannorum, Sclauonum, & similibus populorum, Christianæ religioni intabantur. Ex his enim gentibus propter continuas Germanorum bella numquam non in his regiones mancipia adferebantur. Quum ipsi maiores nostri propter Hunnorum, Auarum, & Grogorum, asiduas & exitiabiles deuastationes suis interdum sacris priuabatur ad tempus. Quibus adde, quod eius consuetudinis vestigium etiamnum seruetur in quibusdam antiquis cathedralibus Ecclesiis, & nominatim ante hos motus Piræticæ, in quibus pridie Paschæ

& Pentecosten sollempnis baptismus per Episcopos celebrari solet: & eius obseruationis meminit Rupertus lib. 4. de Diu. offic. c. 8. Quid? quod etiam quotiens obseruatur? Roma apud S. Ioannē Lateranensem in baptisterio Constantini sollempnis baptismus Catechumenorum iudæorum aut aliorum Infidelium. Hac res animaduersa lucem adfert (vbi adnotante) ad intelligendas ceremonias & antea, quibus adhuc utimur, non solum (vbi ille) in Paschali ceremoniis, sed per multas etiam Quadragesimæ ferias, quibus propria dicebantur sollempnis illius baptismi, quod in Pascha fiebat, singula quæque que præmitti solent, cerimoniam.

De Ministro baptismi hoc loquitur Tertullianus infra cap. 17. Dandi baptismi ius habet summus sacerdos, qui est Episcopus, Dehinc Presbyter & Diaconi, nō tamen sine Episcopi auctoritate propter Ecclesiæ honorem. Sufficiat tamen in necessitatibus vt vtrius laico, sicuti aut loci, aut temporis, aut personæ conditio compellit. Tunc enim constantia succurrentis exaspit, quum vegetæ cunctantia periclitantur. Vbi de hoc etiam latius.

Sponsorum verò in baptismi meminit Tertullianus cap. 18. Quid enim (inquit) necessitas non tam necesse est, sponsores etiam periclitari? Quos etiam Susceptores iam tum appellat vti Rhenanus adnotauit significat, supra dictis in Coron. militis. Inde fulcepit lactis & mellis cotandiam prægustamus. Sed etiam, infra de hoc parum.

Ante omnia autem (inquit Alcuinus, quem nonne Burchardi citat Rhenanus) Paganus sit Catechumenus. Ita enim illos à catechizando vocatos Tertullianus etiam Audientes sine Auditores, de quibus præ Tom. 2. lib. de Penitent. cap. 6. num. 39. & præcedenti de Præscript. adu. heret. cap. 41. num. 216. & etiam in Cyprian. epist. 13. num. 4. ac 24. num. 7. præfiant verba hæc Tertulliani ex loca priori: Nemo in adulterum, quia inter Auditorum tyrocinia deputatur, quali eo etiam nunc sibi delinqueret. An alius est intinctus Christus, alius Audientis? Num spes alia, vel merces; alia formido? alia necessitas penitentiae? Hæc prima Audientis intinctio est, metus integritatis. Vbi habes, quod penitentiam agere deberet ante baptismum. Catechumenus præter fidei catechizationem in qua instruitur, quam interim primæ baptismi ceremonias, de quibus infra, Ordo Romanus & B. Gregorij sacramentaria præstant Ordinem ad faciendum Catechumenum, quod eo modo duntaxat, sicut etiam hodie, catechizatur paruuli; quos adules multos ante in Catechumenis fuisse numero.

Hi verò iam baptismi tempore adpropinquantes Paciano serm. de bapt. Augustini & Ambrosij sermonibus quamplurimis Competentes vocantur, quos Tom. 2. lib. præced. num. 256. diximus quod simul baptismum haberent. Quo adludat his verbis Tertullianus dictæ epist. lib. de Penit. Itaque Audientes optare intencione non præsumere oportet. Qui enim optat, baptizatur; qui præsumit, superbit. Idem ab eodem Augustino vbi supra, & in Ordine Romano, ac Sacramentario B. Gregorij, Electi vocantur, quod ad baptismum præscrutiniis eligerentur.

Scrutinia denique ante Baptisimum sex fiebant Quadragesima tempore, & septimum in Vigilia Pasche, iuxta Ordinem Romanum, quem citant Alcuinus & Amalarius libris de Diuin. Officiis. Ita ut primum scrutinium incipiat à feria quarta Dominica tertia. Quae frequentius iterabantur (Alcuino teste, iuxta quod etiam sub nomine Burchardi citauit Rhenanus) ut exploraretur sapius, an post renuntiationem Sabanae sacra verba data fidei radicibus corde defixerint. Ad quae (quum ex Ordine Romano similia in scrutiniis illis facta constet) adludit haud dubie Tertullianus his verbis infra cap. xx. Ingressuros baptismum orationibus crebris, ieiuniis, & geniculacionibus, & perugiliis orare oportet. Certè etiam Conclij Bracarenfis Patres eodem spectant cap. 3. Nos (inquunt) omnimodè precipimus, & antiqui Canonnes precipiunt, ut ante Baptisimum xx. dies ad purgationem exorcismi Catechumeni veniant, & in illis xx. diebus iuxta canonicum preceptum erudiantur, & confitentur. Totidem enim dies computantur à Sabbatho Hebdomade 111. Ad eadem, & potissimum tertium, quod in apertione aurium dicebatur, adludit S. Ambrosius libro de iis qui mysteriis initiantur, capite 1. & de Sacramentis libro 1. capite 1. item B. Augustinum, Sermone ad Competentes, & loco citato ab Amalario de Diuinis officiis, libro 1. capite 8. & Rupertus de Diuinis officiis, libro 4. capite 18. 19. 20. & 21. verbis infra citatis capite 20. huius libri. In Hispaniis praeterea id peculiare fuit, ut infantium capta ante baptismum lauarentur, idque certo die, quem Capitilias appellabant, uti patet ex B. Isidori libro 6. Etymologiarum, capite 18. & libro 1. de offic. Ecclesiasticis, capite 27. Quod in Galliis quoque visitatum patet ex Alcuino, libro de Ecclesiast. offic. qui id fieri solere scribit in Dominica Palmarum, cui similia sunt apud S. Cyrillum Hierosolymitanum, Praefatione in Catechesin.

Porrò quandoquidem omnes & singula septem scrutinium, alicaque ceremonia repetebantur in Sabbatho sancto quum baptizarentur, maxime ob paruulos recens natus, qui prioribus non interfuerant (sicut patet ex Ordine Romano pag. 32. & 73. Amalario de Diuin. offic. lib. 1. cap. 16. ac sequentibus, & Alcuino eiusdem argumenti libro pag. 61. & sequent.) quare & à Strabano simul omnes recitantur lib. 1. de Insit. ceteris, cap. 27. 28. 29. & 30. eo quo celebrabantur ordine omnes recitabimus, quas tribus quod aiunt verbis demonstrabo easdem esse penè, quibus etiamnum vtimur.

Primum itaque recitabantur nomina baptizandorum in prioribus scrutiniis descripta (uti est in Ordine Romano, & Sacramentario B. Gregorij) quorum masculi stabant ad dexteram, feminae ad sinistram. Huc pertinet illud Conclij cuiusdam Carthaginiensis can. 85. citatum à Burchardo Decret. libro 3. capite 1. Baptizandi nomen suum dent, & cuius sit apud Dionysium Areopagitam Ecclesiasticae hierarchiae capite 2. mentis, nominum descriptio, tam eius qui baptizandus est, quam susceptoris; item illud B. Augustini libro de cura pro mortuis agenda: Dedit nomen inter alios Competentes. & verba similia epistola 155. item quod habet S. Clemens Romanus epistola 3. Accedat qui baptismum vult, ad sacerdotem, & nomen suum det. Meminit & Rhenanus citans caput Legum 1. quaestion.

quod est ex Concilio Hincmari Remensis Episcopi apud S. Medardum cap. 8. Atqui etiam hodie ante omnia Nomina baptizandorum reddi iubentur à Susceptoribus, & postea saepius interrogantur, & citantur à Susceptoribus, uti iam olim etiam Dionys. Areop. adnotauit.

Posthaec (Alcuino teste lib. de Diuin. offic. quem ex Burchardi Decret. lib. 6. qui alius sit oportet quam hodie existat, citat Rhenanus) accedens ad baptismum, renuntiat maligno spiritui & omnibus damnois eius pompis. Quod ipsum hodie fit, nisi quod alio ordine, nempe immediate ante baptismum, quam illud fieret olim bus, nempe & in scrutinio primo, & rursum antequam baptizaretur. Hinc est illud Tertullianum lib. de Corona militis, cap. 3. Aquam adituri, ibidem, sed & aliquanto prius, in Ecclesia sub Antistitis manu contestamur nos renuntiare diabolo, & pompæ, & angelis eius. Super quo loco Rhenanus, Hoc (inquit) fiebat ad Occidentem, teste Hieronymo. Interpres Dionysij de Eccles. hierarch. Deinde (inquit) Occidentem versus illum statuens intendentem, manusque impingentem ad eandem regionem conuersus, insufflare illum ter Satanam iubet, ac praeterea abrenuntiationem profiteri. Id sequenti capite exponens, docet impulsionem manuum baptizandum obscure militia consortia renuere & exsufflare. Quibus adicienda praeterea haec verba Dionysij Areopagite ibidem, nempe capite 2. sequentia: Et quum post trinam abrenuntiationis contestationem tertio ille abrenuntiare professus fuerit, ad Orientem illum traducit. Quae omnia etiam repetit S. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 1. mystagogica, clarius appellans protensionem manuum in renuntiatione. Eodem adludit etiam Auctor dicti libri capite 13. Omnes (coronandi causæ) alienae, prophanae, illicitae, femel iam in Sacramenti testatione eieratae; haec enim erant pompæ diaboli & angelorum eius. Item quod est libro ad Martyras, capite 2. Christianus etiam extra carcerem seculo renuntiauit. & libro de spectaculis, capite 4. Quum (inquit) renuntiasse nos diabolo & pompæ & angelis eius ore nostro contestamur, quid erit summum ac precipuum, in quo diabolus & pompæ & angeli eius censeantur, quam Idololatria? Igitur si ex Idololatria vniuersam Spectaculorum paraturam constare confiterit, indubitatè prauidicatum erit, etiam ad Spectacula pertinere renuntiationis nostrae testimonium in lauacro; quae diabolus & pompæ & angelis eius sint emancipata. Siquid ex his non ad Idolum pertinuerit, id neque ad Idololatriam, neque ad nostram eierationem pertinebit. At capite 24. Hoc erit pompa diaboli, aduersus quam in signaculo fidei eieramus. Quod autem eieramus, neque factò, neque dictò, neque visu, neque prospectu participare debemus. Ceterum nonne eieramus & rescindimus signaculum, rescindendo testationem eius? Rursum illud libro de Idololatria capite 6. Quomodo (inquit) renuntiamus diabolo & angelis eius, si eos facimus? Quod repudium diximus his, non dico cum quibus, sed de quibus viuimus? Libro item de Habitu muliebri, capite 2. Hi sunt angeli, quibus in lauacro renuntiamus. Denique illud infra libro de Anima: Pactus es enim renuntiare ipsi, & pompæ,

Rr

JULIANUS
statuonibus
ELEI
V
S.

& angelis eius. Similia B. Cypriani testimonia & aliorum Patrum citata inueniet Lector Adnotat. nostris in epist. eius 7. num. 15. & lib. de Orat. Dom. num. 53. Quibus adde Origenem hom. 12. in Numeros, B. Patricianum lib. de baptismo, B. Ambrosium l. de iis qui myst. initiantur, cap. 1. & lib. 1. de Sacrament. cap. 2. B. Severum Alexandr. in baptisimi ritibus. Repetitam autem iterum immediatè ante baptismum interrogationem & abrenuntiationem diaboli, sicuti fit hodie, patet ex Sacramentario S. Gregorij, Ambrosio & Augustino locis ibi citatis.

Exsufflatur etiam (inquit apud Rhenanum Alcuinus) ut fugato diabolo, Christo Domino nostro pareatur introitus. Ad Exsufflationis verò ritum adludit B. Dionys. Areopag. verbis citatis, præterquam quod per ipsum baptismum id fieri solitum significet, quum dicitur: Insufflare, seu potius exsufflare illum ter Satanam iubet. B. Gregorius in Sacramentario magis accedit ad Alcuini & nostram consuetudinem, qua sufflat ter in faciem Presbyter, dicens: Exi ab eo Satan, &c. quod in baptismo paruulorum per Susceptores & Presbyteros iam olim usitatum significat locus paulo post citandus. Eodem pertinet illud B. Cyrilli Hierosolym. Catech. mystag. 2. ubi loquitur de oleo exorcizato, in cuius etiam exorcismo, sicut & salis, de quibus infra latius, fiebant exsufflationes. Insufflationes (inquit) sanctorum & nominis Dei inuocatio, tamquam vehemens quaedam flamma urit demones, & in fugam conuertit. Meminerunt eiusdem Exsufflationis B. Isidorus lib. 2. de offic. Eccles. cap. 20. ac Erabanus noster de Instit. cleric. lib. 1. cap. 27. Denique illis vetustior B. Augustinus lib. 2. de nuptiis & concupisc. cap. 18. ac 29. etiam BB. Cyprianum & Ambrosium citans lib. 2. de pecc. orig. lib. 3. contra Iulianum, lib. 3. contra Epist. Parm. lib. 2. contra Cresc. cap. 3. & lib. 1. de Symbolo ad Catechum. cap. 1. denique etiam B. Severum Alexandr. in Græcorum baptisimi ritibus. Eodem denique pertinere existimant viri eruditi quidam illud Auctoris supra lib. 2. ad Vxoriam, cap. 5. quum aliquid immundum flatu expuis.

Exorcizatur etiam (inquit ibidem Alcuinus) id est, coniuatur malignus spiritus, ut exeat & recedat, dans locum Deo vero. Cuius Exorcismi eadem penè verba, quibus hodie utimur, recensentur in Ordine Romano, & partim in Sacramentario B. Gregorij. Quid? Quod ad verba illa: Da honorem Deo viuo & vero, adludat B. Cyprianus alicubi. Similes autem exorcismos Græcorum habes apud B. Severum Patriarcham Alexandr. in dictis baptisimi ritibus, qui existant in Bibliotheca SS. Patrum. Alios quoque locos aliorum Patrum de exorcismo in baptismo citauimus in epist. Cypriani ad Magnum 76. num. 54. Sicuti & de potestate Exorcistarum in demones, quam isdem penè verbis amplificat ille, epist. 2. ad Donatum, num. 10. quibus Tertullianus supra Tom. 1. Apolog. cap. 23. & 43. Quibus adde Optatum Mileuitanum contra Parm. lib. 4. & Iulium Firmicum lib. 2. Matheseon cap. 3. & 4. Auctor præterea ad baptismi Exorcismum videtur adludere supra lib. de Prescription. aduers. heret. cap. 41. Ipsæ (inquit) mulieres hereticæ quàm procaces, quæ audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere. Exorcismus autem, teste B. Isidoro lib. 2. de offic. Ecclesiast. cap. 20. sermo increpationis est contra immundum spiritum,

in Emergumens siue Catechumenus factus, per quem ab illis diaboli nequissima virtus & inueterata malitia expulsa fugatur. Cui simile est illud Optati Mileuitani contra Parmenian. lib. 4. Hoc Exorcismus operatur, per quem spiritus immundus depellitur & fugatur.

Imponit etiam manum (inquit B. Gregorius in Sacramentario) Presbyter in frontibus eorum, dicendo: Signaculum Saluatoris Domini nostri Iesu Christi in frontem tuam pono, & similiter in pedibus. Quod haud dubiè intelligit Vincentius à Thibari in Concilio Carthag. sub B. Cypriano, sententia 37. dicens: Ex primo per mansuimpolitionem in Exorcismo, secundo per baptismi regenerationem, possunt ad Christi pollicitationem venire. Et eodem adludit Tertullianus lib. de Spectac. cap. 4. & 24. dum baptismum signaculum fidei vocat, verbis supra citatis. Quomodo autem & Theodoretus lib. 4. hist. Ecclesiast. cap. 8. & 9. & Dionys. l. Eccles. Hierarch. cap. 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100. & 101. & 102. & 103. & 104. & 105. & 106. & 107. & 108. & 109. & 110. & 111. & 112. & 113. & 114. & 115. & 116. & 117. & 118. & 119. & 120. & 121. & 122. & 123. & 124. & 125. & 126. & 127. & 128. & 129. & 130. & 131. & 132. & 133. & 134. & 135. & 136. & 137. & 138. & 139. & 140. & 141. & 142. & 143. & 144. & 145. & 146. & 147. & 148. & 149. & 150. & 151. & 152. & 153. & 154. & 155. & 156. & 157. & 158. & 159. & 160. & 161. & 162. & 163. & 164. & 165. & 166. & 167. & 168. & 169. & 170. & 171. & 172. & 173. & 174. & 175. & 176. & 177. & 178. & 179. & 180. & 181. & 182. & 183. & 184. & 185. & 186. & 187. & 188. & 189. & 190. & 191. & 192. & 193. & 194. & 195. & 196. & 197. & 198. & 199. & 200. & 201. & 202. & 203. & 204. & 205. & 206. & 207. & 208. & 209. & 210. & 211. & 212. & 213. & 214. & 215. & 216. & 217. & 218. & 219. & 220. & 221. & 222. & 223. & 224. & 225. & 226. & 227. & 228. & 229. & 230. & 231. & 232. & 233. & 234. & 235. & 236. & 237. & 238. & 239. & 240. & 241. & 242. & 243. & 244. & 245. & 246. & 247. & 248. & 249. & 250. & 251. & 252. & 253. & 254. & 255. & 256. & 257. & 258. & 259. & 260. & 261. & 262. & 263. & 264. & 265. & 266. & 267. & 268. & 269. & 270. & 271. & 272. & 273. & 274. & 275. & 276. & 277. & 278. & 279. & 280. & 281. & 282. & 283. & 284. & 285. & 286. & 287. & 288. & 289. & 290. & 291. & 292. & 293. & 294. & 295. & 296. & 297. & 298. & 299. & 300. & 301. & 302. & 303. & 304. & 305. & 306. & 307. & 308. & 309. & 310. & 311. & 312. & 313. & 314. & 315. & 316. & 317. & 318. & 319. & 320. & 321. & 322. & 323. & 324. & 325. & 326. & 327. & 328. & 329. & 330. & 331. & 332. & 333. & 334. & 335. & 336. & 337. & 338. & 339. & 340. & 341. & 342. & 343. & 344. & 345. & 346. & 347. & 348. & 349. & 350. & 351. & 352. & 353. & 354. & 355. & 356. & 357. & 358. & 359. & 360. & 361. & 362. & 363. & 364. & 365. & 366. & 367. & 368. & 369. & 370. & 371. & 372. & 373. & 374. & 375. & 376. & 377. & 378. & 379. & 380. & 381. & 382. & 383. & 384. & 385. & 386. & 387. & 388. & 389. & 390. & 391. & 392. & 393. & 394. & 395. & 396. & 397. & 398. & 399. & 400. & 401. & 402. & 403. & 404. & 405. & 406. & 407. & 408. & 409. & 410. & 411. & 412. & 413. & 414. & 415. & 416. & 417. & 418. & 419. & 420. & 421. & 422. & 423. & 424. & 425. & 426. & 427. & 428. & 429. & 430. & 431. & 432. & 433. & 434. & 435. & 436. & 437. & 438. & 439. & 440. & 441. & 442. & 443. & 444. & 445. & 446. & 447. & 448. & 449. & 450. & 451. & 452. & 453. & 454. & 455. & 456. & 457. & 458. & 459. & 460. & 461. & 462. & 463. & 464. & 465. & 466. & 467. & 468. & 469. & 470. & 471. & 472. & 473. & 474. & 475. & 476. & 477. & 478. & 479. & 480. & 481. & 482. & 483. & 484. & 485. & 486. & 487. & 488. & 489. & 490. & 491. & 492. & 493. & 494. & 495. & 496. & 497. & 498. & 499. & 500. & 501. & 502. & 503. & 504. & 505. & 506. & 507. & 508. & 509. & 510. & 511. & 512. & 513. & 514. & 515. & 516. & 517. & 518. & 519. & 520. & 521. & 522. & 523. & 524. & 525. & 526. & 527. & 528. & 529. & 530. & 531. & 532. & 533. & 534. & 535. & 536. & 537. & 538. & 539. & 540. & 541. & 542. & 543. & 544. & 545. & 546. & 547. & 548. & 549. & 550. & 551. & 552. & 553. & 554. & 555. & 556. & 557. & 558. & 559. & 560. & 561. & 562. & 563. & 564. & 565. & 566. & 567. & 568. & 569. & 570. & 571. & 572. & 573. & 574. & 575. & 576. & 577. & 578. & 579. & 580. & 581. & 582. & 583. & 584. & 585. & 586. & 587. & 588. & 589. & 590. & 591. & 592. & 593. & 594. & 595. & 596. & 597. & 598. & 599. & 600. & 601. & 602. & 603. & 604. & 605. & 606. & 607. & 608. & 609. & 610. & 611. & 612. & 613. & 614. & 615. & 616. & 617. & 618. & 619. & 620. & 621. & 622. & 623. & 624. & 625. & 626. & 627. & 628. & 629. & 630. & 631. & 632. & 633. & 634. & 635. & 636. & 637. & 638. & 639. & 640. & 641. & 642. & 643. & 644. & 645. & 646. & 647. & 648. & 649. & 650. & 651. & 652. & 653. & 654. & 655. & 656. & 657. & 658. & 659. & 660. & 661. & 662. & 663. & 664. & 665. & 666. & 667. & 668. & 669. & 670. & 671. & 672. & 673. & 674. & 675. & 676. & 677. & 678. & 679. & 680. & 681. & 682. & 683. & 684. & 685. & 686. & 687. & 688. & 689. & 690. & 691. & 692. & 693. & 694. & 695. & 696. & 697. & 698. & 699. & 700. & 701. & 702. & 703. & 704. & 705. & 706. & 707. & 708. & 709. & 710. & 711. & 712. & 713. & 714. & 715. & 716. & 717. & 718. & 719. & 720. & 721. & 722. & 723. & 724. & 725. & 726. & 727. & 728. & 729. & 730. & 731. & 732. & 733. & 734. & 735. & 736. & 737. & 738. & 739. & 740. & 741. & 742. & 743. & 744. & 745. & 746. & 747. & 748. & 749. & 750. & 751. & 752. & 753. & 754. & 755. & 756. & 757. & 758. & 759. & 760. & 761. & 762. & 763. & 764. & 765. & 766. & 767. & 768. & 769. & 770. & 771. & 772. & 773. & 774. & 775. & 776. & 777. & 778. & 779. & 780. & 781. & 782. & 783. & 784. & 785. & 786. & 787. & 788. & 789. & 790. & 791. & 792. & 793. & 794. & 795. & 796. & 797. & 798. & 799. & 800. & 801. & 802. & 803. & 804. & 805. & 806. & 807. & 808. & 809. & 810. & 811. & 812. & 813. & 814. & 815. & 816. & 817. & 818. & 819. & 820. & 821. & 822. & 823. & 824. & 825. & 826. & 827. & 828. & 829. & 830. & 831. & 832. & 833. & 834. & 835. & 836. & 837. & 838. & 839. & 840. & 841. & 842. & 843. & 844. & 845. & 846. & 847. & 848. & 849. & 850. & 851. & 852. & 853. & 854. & 855. & 856. & 857. & 858. & 859. & 860. & 861. & 862. & 863. & 864. & 865. & 866. & 867. & 868. & 869. & 870. & 871. & 872. & 873. & 874. & 875. & 876. & 877. & 878. & 879. & 880. & 881. & 882. & 883. & 884. & 885. & 886. & 887. & 888. & 889. & 890. & 891. & 892. & 893. & 894. & 895. & 896. & 897. & 898. & 899. & 900. & 901. & 902. & 903. & 904. & 905. & 906. & 907. & 908. & 909. & 910. & 911. & 912. & 913. & 914. & 915. & 916. & 917. & 918. & 919. & 920. & 921. & 922. & 923. & 924. & 925. & 926. & 927. & 928. & 929. & 930. & 931. & 932. & 933. & 934. & 935. & 936. & 937. & 938. & 939. & 940. & 941. & 942. & 943. & 944. & 945. & 946. & 947. & 948. & 949. & 950. & 951. & 952. & 953. & 954. & 955. & 956. & 957. & 958. & 959. & 960. & 961. & 962. & 963. & 964. & 965. & 966. & 967. & 968. & 969. & 970. & 971. & 972. & 973. & 974. & 975. & 976. & 977. & 978. & 979. & 980. & 981. & 982. & 983. & 984. & 985. & 986. & 987. & 988. & 989. & 990. & 991. & 992. & 993. & 994. & 995. & 996. & 997. & 998. & 999. & 1000.

Accipit quoque Catechumenus sal (inquit ubi supra Alcuinus) ut putrida & fluxa cum sapientia sale diuino munerè mundentur. Et in oratione & Benedictione salis eandem, penè nunc utimur, reperire est in Ordine Romano, & Sacramentario B. Gregorij. Deinde huius ceremoniam præterea Ven. Beda in 1. l. Regum, cap. 22. admodum citatur ab Ivone, Decreti parte 1. de heret. cap. 100. & Gratiani de consecr. dist. 4. cap. 1. B. Isidorus de Eccles. offic. lib. 2. cap. 20. & B. Severus noster loco saepe citato, quomodo etiam B. Severus Alexandr. in bapt. ritibus. Eandem videtur quod legitur de Sale Catechumenorum Concilio Carthag. 3. can. 5. & illud B. Augustini. Confess. lib. 1. cap. 11. Signabar iam signis eius, & condidit in me. Deinde (inquit idem Alcuinus) Symboli publici traditur ei fides; ut vacua domus, & deserto habitatore derelicta, fide ornatur, & preparatur habitatio Deo. Quod adludit præcullatè Iulianus lib. de Corona militis, cap. 3. num. 30. Quomodo: Amplius aliquid respondentes quomodo dicitur in Euangelio determinauit. Verum de eo locum in Adnotat. nostris in B. Cyprian. epist. 70. num. 1. & infra cap. 6. Sic dumtaxat dicemus, quod etiam Augustino & Ambrosio constat iterum repetitam symboli interrogationem & professionem, sicuti fit hodie, immediatè ante baptismum. Item illud quod supra citatum Roma ex editiori loco in conspectu populi professores Competentes, sicuti patet de Victorino Diacono apud Augustinum lib. 8. Confess. cap. 2.

Tanguntur (inquit Alcuinus ubi supra) & nares, ut quantum spiritus trahat, in fide accepta perficeret. De quo apertius secundum consuetudinem etiam hodie obseruatum in hac verba Sacramentarius B. Gregorius: Deinde verò tangat ei nares & aures cum digito de spuro, & dicat ad aurem dexteram, Epheta, quod est: Adspere; ad nares: In odorem suauitatis; ad aurem sinistram: Tu autem effugare diabole, &c. Ea autem omnia authentica esse patet ex B. Ambrosio lib. 1. de Sacrament. cap. 1. & l. de is qui myster. inuentionum, cap. 1. Cuius mysterium ex illis in hac verba descriptis loco citato Hrabanus: Postea tanguntur ei nares & aures cum salua, & dicitur ei verbum Euangelicum, quod Iesus, quando surdum & mutum sanauit, Marc. 7. Tangens cum spuro linguam eius, & mittens digitos suos in auriculos eius, dixit Epheta, quod est, Adspere. Quod ipsum etiam repetit Beda homil. 19. id Euangelium tractans, quemadmodum ab Iuane in Decreto citatur. Fit etiam mentio tactus narium & aurium apud B. Cyrill. Hieros. Catechesi 3. mystag. sed per vñtionem. Alludit etiam B. Augustin. quodam sermone, ubi apertius mysterium meminit, & expresse Amalarius lib. de Eccles. offic. cap. 8. & ipse Alcuinus latius lib. de Diu. offic. de Sabb. Pascha.

Pectus quoque (inquit Alcuinus) perungitur oleo, ut signo sancte crucis diabolo claudatur ingressus. Signantur & scapulae, ut undique munitur. Item in pectoris & scapularum (sic enim lego, pro: scapulae) vñtionem signatur fidei firmitas, & operum bonorum perseverantia. Quod explicatius tradit more etiam inuenitur B. Gregorius in Sacramentario. Posthac tangat pectus & inter scapulas de oleo sancto, crucem faciendo cum pollice dicens: Vngi te oleo sancto in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Cuius similia Amalarius de Eccles. offic. lib. 1. cap. 23. & Hrabanus ubi supra. Et verò iam ab Apostolorum aetate B. Dionys. Areopag. ubi supra: Et quum illum ministrum perfecti exuerunt, deserunt sacerdotes sanctum vñtionis oleum, at verò Pontifex trino crucis signaculo vñtionem tribuit. Cuius similia de tota corporis vñtionem habet B. Cyrill. Hieros. Catechesi mystag. 2. Chrysostom. hom. 6. m. Epist. ad Coloss. ac B. Severus Alexandrinus in baptisus ritibus. Verum in Ecclesia Latina, duntaxat vñtionem caput & pectus satis indicat B. Ambros. l. de is qui myster. inuentionum, cap. 6. faciens itidem mentionem vñtionis in genere lib. 1. de Sacrament. cap. 2. quomodo etiam B. Isidor. lib. 2. de Diu. offic. cap. 20. Eodem pertinet que scribuntur in Ordine Romano, Sacramentario B. Gregorii, ac Amalario lib. 1. de Eccles. offic. cap. 12. de Exorcismo olei, quod sanctum, sanctificationem, seu Catechumenorum, appellant, in die Censae Domini. Nam sic loquitur Hrabanus ubi supra: Vngitur illius tunc pectus de oleo sanctificato; & ante illum laudandum B. Basilii lib. de Spiritu sancto, cap. 27. verbis mox citandis, immo & B. Clemens Romanus similia habet epist. 3.

Deinde (inquit Hrabanus lib. 1. de Instit. cleric. cap. 28.) consecratur fons. Quod etsi priori loco à Rhennano citato non habeatur, reperitur tamen eodem capite apud Alcuinum de Sabbato sancto Pascha, & prater ea in Amalario lib. 1. cap. 26. in Ordine Romano, & B. Gregorii Sacramentario. Immo verò disertis verbis B. Cyprianus Epist. 70. ad Iannarium: Oportet (inquit) mundari & sanctificari aquam prius à sacerdote: quo

adludit etiam Tertullianus infra huius lib. cap. 4. Igitur omnes aquae de pristina originis prerogatiua Sacramentum sanctificationis consequuntur, inuocato Deo. Superuenit enim statim Spiritus de caelis, & aquis superest, sanctificans eas de semetipso. Vbi hac de re latius, porissimum propter Magdenburgenses, qui negant ea aetate aquam consecrari solere.

Posthac (inquit Alcuinus) in nomine sanctae Trinitatis, trina submersione baptizatur. Et rectè per invocationem sanctae Trinitatis (sic enim lego) homo ad imaginem sanctae Trinitatis creatus, ad eandem renouatur imaginem, & qui tertio gradu peccati, id est, consensu, cecidit in mortem, tertio eleuatus à fonte, per gratiam surgit ad vitam. Similiter Tertullianus supra lib. de Corona militis cap. 3. Dehinc ter mergitur. que verba transcripsit B. Hieronym. lib. aduers. Lucifer. & infra lib. aduers. Praxean (iuxta quod & Rhennanus ibi adnotauit) ubi de Christo loquitur: Et post resurrectionem (inquit) spondens missurum se discipulis promissionis Patris, & nouissimè mandans ut tinguerent in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, non in vnum. Nam nec semel, sed ter, ad singula nomina, in personas singulas tinguntur. Atqui baptismum in nomine Trinitatis necessarium esse ex Matth. cap. 28. & aliis late deducit B. Cyprian. Epist. ad Iubianum 73. num. 56. & 74. ad Pompeium num. 18. quod pertinet que similia leguntur de trina immersione apud B. Dionys. Areopag. Clementem Romanum, Basilium, Cyrillum Hierosolym. locis citatis in Canone Apost. 49. & apud Ambros. lib. 2. de Sacrament. cap. 5. Hieronym. in cap. 4. ad Ephesios, Isidor. lib. 2. de Eccles. offic. cap. 24. & Severum Alexandrinum ubi supra, Chrysostom. hom. 24. in Ioannem, Didymum lib. 2. de Spiritu sancto, Basilium iterum lib. de Spiritu sancto, cap. 15. Ambros. de Spiritu sancto lib. 1. cap. 3. Denique Zachariam Papam epist. ad Bonifacium Episcopum. Merloni verò, que proprie baptismus est, succedit nunc in Occidentali Ecclesia citra atatem B. Gregorii primi aspersio, seu perfusio aque tercia, quam etiam legitimum esse, & verum baptismum conficere, multis probat B. Cyprian. epist. 76. ad Magnum, ubi etiam aliquid diximus nu. 44. Ad quae etiam pertinet illud Auctoris supra Tom. 2. lib. de Penit. cap. 6. alperginem vnam cuiuslibet aquae.

Tum (inquit Alcuinus ubi supra, quamquam ordine preposito, postponens quod debebat premittere, scilicet idem ipse eodem capite indicat) sacro chrismate caput perungitur, & mystico regitur velamine, ut intelligat se diadema regni & sacerdotij dignitatem portare, iuxta Apostolum: Vos estis genus regale & sacerdotale, offerentes vosmetipsos Deo viuis hostiam sanctam & Deo placentem. Cuius similia videre est apud B. Isidorum lib. 2. cap. 26. Amalarium de Eccles. offic. lib. 1. cap. 27. & Hrabanum ubi supra; denique in Ordine Romano, & B. Gregorii Sacramentario. Quidquid Tertullianus infra cap. 7. Exinde (inquit) egressi de lauacro perunguntur benedicta vñtionem, de pristina disciplina, qua vngi oleo de cornu in sacerdotium solebant, ex quo Aaron à Mose vñctus est. Vbi & de hac vñtionem, & de chrismate, ex Patribus eiusdem aut prioris aetatis, aduersus Magdenburgenses, qui ad Montani ceremonias referre non verentur.

Denique (inquit idem *Alcuinus*) albis induitur vestibus. Cui correspondent Ordo Romanus, *B. Gregorij Sacramentarius*, *Amalarus lib. 1. cap. 29.* & *Erabanus lib. 1. titidem cap. 29.* Atqui etiam eandem recenset consuetudinem *B. Dionys. Areopag.* loco sèpe citato: *Assumentes autem illum (baptizatum nempè) sacerdotes, suisque accessus duci consignant, & una cum ipso illum vestem baptizati munditia congruam induunt, sicque indutum rursus ad Pontificem ducunt.* Vbi vides denud mentionem Susceptorum. Meminit & *B. Ambrosius de iis qui mysteria initiantur cap. 7.* & *Laurentius Presbyter serm. de Pavit.* His adde quæ habet *Rhenanus in dictum librum Tertulliani de Cor. militis: Pontius Paulinus baptismum (inquit) his carminibus describit:*

Inde parens sacro ducit de fonte sacerdos
Infantes niveos corpore, corde, habitu:
Circumdâtque rudes fœstis altaribus agnos:
Pura saluteris imbuit ora cibus.
Hinc senior focia congaudet turba cateruæ,
Alleluia nouis balat quile choris.

Istius vestigium adhuc hodie seruat, per hoc quod vestis candida baptizati capiti imponitur post baptismum & unctionem.

Quidam etiam (inquit *B. Honorius in Gemma animæ, lib. 3. de Sabb. Pasche*) mox de fonte eleuatis lumen dare solent, quatenus splendidis operum lampadibus sponso venient occurrant. Meminit etiam *Lactantius ardentium, que dabantur in manus iam baptizatorum B. Gregor. Nazianz. serm. de baptis. & Gregor. Turonensis lib. 5. cap. 11. ac Niceph. hist. Eccles. lib. 3. cap. ultimo.*

Sic corpore (inquit vbi supra *Alcuinus*) & sanguine Domini confirmatur, ut illius sit capitis membrum, qui pro nobis passus est, & resurrexit. Cui similia habent Ordo Romanus, & *Sacramentarius B. Gregorij*, nisi quod Communionem recenset post Manus impositionem seu Confirmationis Sacramentum, quando Pontifex siue Episcopus baptismum celebrat. Quæ conditio etiam additur ab ipso *Alcuino* non multo post præcedentia, atque adeo etiam illa sic intelligenda veniunt. Nam & *B. Dionys. Areopag.* communionem post unctionem Episcopalem collocat, titidem & *B. Ambrosius lib. 3. de Sacram. cap. 1.* & *lib. de iis qui myster. initiantur cap. 7.* & *8.* Adludit ad hanc consuetudinem etiam *Auctor lib. 4. aduers. Marcion.* cum dicit: nec alibi coniunctos ad Sacramentum baptismatis & Eucharistia admittens. Qui etiam interim post Manus impositionem collocat Communionem, lib. de Resurr. carn. verbis infra *Gratis cap. 8.* Meminerunt eiusdem consuetudinis *B. Hieronymus aduers. Lucifer.* *Paulinus* verbis paulo antè citatis, *August. lib. 5. Hypognosticam.* Hanc verò Communionem etiam à paruulis tunc usitatam, manifestum sit ex Ordine Romano & *Alcuino*, vbi sic legitur: Illud autem etiam de paruulis providendum est, ne postquam baptizati fuerint, vllum cibum accipiant, neque lactentur sine summa necessitate, antequam communicent Sacramento corporis Domini. Quod isdem verbis repetitur ab *Alcuino*. Verum aliquid de paruulorum Communionem diximus Adnotationibus nostris in *B. Cypriani l. de Laps. num. 89.* quæ haud dubie tum sublata est, quando cessauit aduulorum baptismus, & certa illa baptizandi tempora amplius obseruata non sunt, ob periculum irruentia.

Nouissime (inquit idem *Alcuinus* apud *Rhenanum*) per impositionem manus à summo sacerdote spiritus gratia spiritum accipit, ut roboretur per spiritum sanctum, ad predicandum aliis, qui sunt in baptismo per gratiam vite donatus æterna. Quæ, sicut diximus, intelligitur, vbi sacerdos baptizatus in obsequium Episcopi. Verum de hoc latius infra huius libri cap. *S. Augustinus* inquit: Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans Spiritum sanctum.

Porro (vbi *Tertullianus* tradit sepe dicto capite 3. lib. de Corona militis) in Africa aliquid præterea uabatur post dictam Confirmationem & Communionem: Inde suscepti (inquit, vbi rursus ad *Tertullianum* adludit) lactis & mellis concordiam præstatam. Et huius autem apud *Petres* ceremoniam meminit *Hieronymus aduers. Lucifer.* (vbi etiam esse me adnotauit *Rhenanus*) in hæc verba: Deinde (capite) egressos à baptismo lactis & mellis præguatam comestam.

Quibus addit *Rhenanus* ex eodem *Hieronymo* etiam alteram consuetudinem in Occidentis Ecclesia, quæ cæns baptizatis vinum & lac dabatur. Etiam autem ille Isaiæ locum illum: Venite, emite sicut in gentes & absque ulla commutatione vinum & lac. Quod (inquit) vinum miscuit & sapientia in consilio, omnes fructos seculi mundique sapientiam mouentes prouocans ad bibendum; & ut in his vinum emamum, sed & lac, quod significat innocens paruulorum.

Lotionem pedum quoque in Mediolanensi Ecclesia obseruatam significat his verbis *D. Ambrosius lib. 3. de Sacram. cap. 1.* Succinctus summus sacerdos tibi lauit. Non ignoramus quod Ecclesia Romana consuetudinem non habeat, cuius typum in consuetudinem declinauerit. Cuius etiam meminit *Alcuinus* qui myster. initiantur, cap. 6. Quod postea in *Concilio Eliberini cap. 48.* Fortassis ea locum præferebat, quod obseruaretur id quod sequitur dictum in *lib. de Corona militis*, apud *Tertullianum*: Quæ die, lauacro quotidiano per totam hebdomadam abstinemus. Super quo loco *Rhenanus*: Apud *Rhenanum* (inquit) frequens erat lauandi consuetudo, cæns baptizati per hebdomadam abstinere. *Apologos* suo *Tertullianus* Christianis etiam præuacris, sed tamen cauiss, ne ethnicorum ceremonias seruare viderentur: Non laor (inquit) dilatorum tumalibus, ne & noctem & diem perdat. Laor men laor honesta hora & salubri, quæ calorem & languinem seruet.

Quando autem Hebdomada Paschalis incipit, hoc & hic adiciendum, quod ea uacante octiduo Hebdomada in albis, vespere eadem die siue Dominica sequenti Albis vestes deponuntur, & baptizati, sicut constat tum ex multis *Petris*, & potissimum ex *B. Augustini* sermone ad *Compositum* Dominica in Octaua Pasche. Quam consuetudinem obseruatam tota Octaua Pentecostes patet ex *Alcuino lib. 1. de Eccles. offic. cap. 38.*

Hæc res animaduersa (inquit vbi supra *Rhenanus*) lucem adfert ad intelligendas ceremonias & causas quibus adhuc in Paschaliis feriis obseruatur mur (nam ipse Pascha dies peculiariter regimur

dedicatus est) Qualia sunt, Hymnus: Rex sanctorum. Responsorium: Vidi aquam. Hymnus: Ad cenam agni prouidi. Introitus feria secunda: Introduxit vos Dominus in terram fluentem lac & mel. Introitus feria tertia: Aqua sapientia potauit eos; & huius Oratio: Deus qui Ecclesiam tuam nous semper factis multiplicas. Introitus feria quarta: Venite benedicti patris mei. Introitus feria quinta: Vitricem manum tuam Domine laudauerunt. Et Oratio: Deus qui diuersitatem gentium, in confessione tui nominis adunasti, da ut renatis fonte baptismatis, una sit fides mentium, & pietas actionum. Secreta: Suscipe quasumus Domine munera populorum tuorum propitius, ut in confessione tui nominis, & baptisate renouati, sempiternam beatitudinem consequantur. Introitus feria sexta: Eduxit eos Dominus in spe. Secreta: Hostias quasumus Domine placatus adsume, quas & pro renatorum expiatione peccati deserimus, & pro acceleratione celestis auxilij. Introitus sabbati: Eduxit Dominus populum suum, Introitus quoque Dominica diei: Quasi modo genitii. Quae propterea pluribus indicamus, quo res apertius cognoscatur.

2. ADVERSVS QVINTILLAM.] Quintilliani (inquit Epiphanius, haeres. 48. 49. & 52.) qui & Pepuziani appellantur, Artotyri quoque, ac Priscilliani, idem sunt cum Phrygiis, & ex ipsis originem ducunt; diuiduntur autem iuxta quandam modum. Tradunt enim hi in Pepuza, aut Quintillam, aut Priscillam (non possum certo affirmare, vnam autem ex ipsis) in Pepuza dormiisse, & Christum ad ipsam venisse, condamnatisque ipsi hoc modo, velut illa delusa dixit: In summa (inquit) mulieris formatus, in veste splendida ad me venit Christus, & inmisit in me sapientiam, & reuelauit mihi hunc locum esse sanctum, & huc Hierusalem e caelo descendisse. Quare etiam hucusque dicunt, initiare sic quasdam mulieres in eo loco. Mulieres itaque apud ipsos vocantur Prophetisse. Quintilliam verè ducem ac principem hi habent cum Priscilla, quae etiam est apud Phrygas. Episcopi quoque apud ipsos sunt mulieres, & Presbyteri mulieres. Quod ipsum isdem penè verbis reperunt B. Augustinus haeres. 17. & Damasenus libro de haeresibus; nulla interea mentione facta quod baptismum negauerint; quem errorem adscribunt Archonticis, quos contribuit Theodoretus Atradruis vel Aferodupetris. Propius adtingere ad hanc haeresin Seleucianos et Herminianos scribit Philastrius & Augustinus haeres. 59. quos dicunt baptismum in aqua non recipere. Quos secuti sunt Proclianita (sunt apud Philastrium legere oportet, pro: Proclianite) qui a quo Proclo dicti, infra latius lib. aduers. Praxean ad haec verba Auctoris: secundum Valentinus & Proclos. Atqui Tertullianus notat quidem supra lib. de Praescript. aduers. heret. cap. 41. Mulieres haereticas procaces, quae audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes promittere, forsitan & tingere. Quod pertinet etiam illud Tom. 2. l. de Feland. virgin. cap. 9. Non permittitur mulieri in Ecclesia loqui, sed nec docere, nec tingere, nec offerre, nec vilius vitilis muneris, nedum sacerdotalis officij sortem sibi vendicare. Et infra illud cap. 17. Peculantia autem mulierum quae usurpauit docere, utique non etiam tingendi us sibi pariet. Verum quum ibidem indicet nondum Quintillam eo tunc deuenisse audaciae, eo quod subiungat: nisi si qua noua bestia eueniret similis pristinae, ut quemadmodum illa

baptismum aufererat, ita aliqua per se eum conferat; videtur Quintilla postea baptismum quidem admisisse, sed per mulieres dari voluisse, tanquam Presbyteras & Prophetissas. Et ut sit, hinc patet, nondum confensisse, quum haec scriberet Auctor, in Quintillam, aut Marcellam, aut Priscam tanquam Prophetissas, atque adeo ante haeresin omnem conscriptum hunc librum. Quod etiam ut fiat manifestius, recens titulo addidimus: ADVERSVS QVINTILLAM, quippe qua indicet aduersus eam conscriptum hunc librum his verbis cap. 1. Ita Quintilla monstrosissima, cui nec integrè quidem docendi ius erat, optimè norat piciculos necare, de aqua auferens.

CAP. I.

3. Fœlix Sacramentum aquae nostrae, &c.] Caput hoc primum non aliud quam Praefatio est totius libri. Sacramentum autem esse baptismum quum nemo unquam dubitauerit, paucos dumtaxat locos Tertulliani adferemus; Idque non solum ea significatione, qua Sacramentum proprie inueniuntur accipitur, quemadmodum interpretatur Rhenanus, (meo iudicio non rectè) illud supra libri ad Martyras cap. 3. quum in Sacramenti verba respondimus, & debet intelligi illud eiusdem Tom. 2. l. de Cor. milit. cap. 11. Credimus ne humanum Sacramentum diuino superduci licere? Verum etiam proprie pro mysterio diuino & Ecclesiae Sacramento, quale est illud lib. 4. aduers. Marc. nec alibi coniunctos ad Sacramentum baptismatis admittere, & illud lib. de Anima: securissimi atque tutissimi Sacramenti. Item quod habet supra lib. de Idolol. cap. 6. De ipso Sacramento nostro interpretaremur, nobis aduersas esse fidei eiusmodi artes. Et lib. de Feland. virgin. cap. 2. eadem lauacri Sacramenta. Rursum infra hoc ipso libro cap. 5. an non & aliàs sine villo Sacramento, immundi spiritus aquis incubant; & cap. 9. Quae figura manifestior in baptismi Sacramento? Item infra cap. 13. addita est ampliatio Sacramento. Et lib. 1. aduers. Marc. iam nec ipsis fidei Sacramento, & paulopost: & in hoc totum salutis Sacramentum carnem mergit. Similes B. Cypriani loci septem à nobis adnotati sunt in Indice. Siquis aliorum Veterum testimonia postulet, facile erit reperire apud modernos scriptores, & maxime inter Auctoritates quae in Catechismo maiori Canisij latissime citantur. Nos hic dumtaxat ob Caluinum & alios quosdam aquae necessitatem in baptismo adserimus, prout etiam fecimus Adnotat. nostris in B. Cyprian. Epistol. 2. num. 8. ubi adnotauimus non nouam esse hanc haeresin; sed iam olim à Philastrio & B. Augustino haeres. 54. damnatam in Seleucianis & Herminianis, & ex professo contra eundem conscriptum esse hunc librum. Pro quo facit tum istud exordium, tum illud infra cap. 12. ut destruant aquae Sacramentum; & illud cap. 13. nullius aquae Sacramento, quemadmodum etiam loquitur ipsum imitatus B. Hieronymus. epistol. 83. ad Oceanum, apud quem etiam aquarum Sacramenta leguntur; tum denique quod cap. 3. 4. 5. & 9. toties prerogatiua aquae inculcet. Ne non omitam quod vox βάπτισμα, institutionem significat, quae sine aqua fieri nequit, & lauacri appellationem, omnibus Veteribus usitaram, ipsique Auctori nostro frequentissimam, infra hoc libro, & aliis locis supra citatis num. 1. Quo pertinet etiam trina, de qua paulo-

antè, mersio, que sine aqua fieri non potest, & ipsum Christi baptismi preceptum: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum; quod infra etiam arguit Auctor cap. 13. cum etiam benedictio aquæ, quæ baptismi præmittitur, cuius paulo ante etiam facta est mentio, & latior infra cap. 4. Comprobat eandem aquæ necessitatem B. Chrysof. hom. 24. in Ioannem, ex baptismi familie Cornely per B. Petrum Apostolum, Act. 10. ubi dicitur: Numquid aquam prohibere quis potest? & c. Atque adeo comprobari potest etiam verbis illis Eunuchi, Act. 8. Ecce aqua, quis prohibet me baptizari? B. Hieronym. similiter & Auctor serm. de Ablut. pedum, quantam vim habeat aqua in Christo sanctificata, iisdem scripturis comprobant, quibus Auctor infra. Eodem etiam pertinet comparatio baptismi cum diluio, 1. Petri 3. Item quod cum Natatoria Siloe comparetur plerumque à Patribus. Rerum quod Aspersio aquæ veteris Testamenti figuratum baptismum scribunt B. Cyprian. epist. ad Magnum 76. & B. August. quest. 32. in Numeros. Denique illud 1. Cor. 6. sed abluti estis, sed sanctificati estis; & quod ad ipsum B. Paulum dicit Ananias, Act. 22. Exurge & baptizare, & abluere peccata tua. Et illud B. Cypriani epist. 63. ad Cæcil. Quotiescumque aqua sola in scripturis sanctis nominatur, baptismi prædicatur.

4. quia ablatis delictis pristina caritatis, &c.] Latinius censet legendum: qua, ut ad aquam referatur; sed illud placet. Similes autem sunt loci supra lib. de Pœnit. Tom. 2. cap. 6. Neque ego renuo diuinum beneficium, id est, abluionem delictorum, in iustis aquam omnino saluum esse. Infra quoque c. 4. Quamquam ad simplicem actum competat similitudo, ut quoniam vice fordium delictis inquinamur, aquis abluamur. Et cap. 5. per abluionem delictorum, ac: exempto reatu. Et cap. 6. abluionem delictorum. Item cap. 7. quod delictis liberamur. Denique lib. 1. adu. Marc. agens contra Deum creatorem Marcianis: Cui enim (inquit) rei baptismi quoque apud eum exigitur, si remissio peccatorum est: quomodo videretur delicta dimittere, qui non videretur retinere? Que omnia faciunt aduersus eos, qui dicere non verentur in baptismi peccata omnia non plene deleri, sed reatum manere, contra quos etiam egimus Adnot. nostris in B. Cyprian. epist. 2. num. 14. Quibus adde locos Patrum sequentes B. Hieron. epist. 83. ad Oceanum, Clem. Alexand. lib. 1. Pedag. cap. 6. Chrysof. hom. ad baptizandos, Reticij Augustin. epist. verbis à B. August. citatis lib. 1. contra Iulianum, cap. 2. & ipsius Augustini lib. 1. contra 2. Epist. Pelag. cap. 13. lib. 1. de nupt. & concupisc. cap. 23. Enchirid. cap. 119. lib. 3. de Symbolo cap. 10. ac 25. & lib. 1. Re tract. cap. 15. Ambr. lib. 1. de Apol. David. cap. 12. denique Lactantij lib. 3. Diuin. Instit. 26. c. Eodem omnino pertinent verba B. Hieronymi paulo post citata n. 7. & hæc B. Optati Mileuitani lib. 5. contra Parm. Quis fidelis nesciat baptismi virtutum esse vitam, criminum mortem, peccatorum naufragium?

5. in vitam æternam liberamur.] En alterum effectum baptismi. Quod pertinet etiam illud infra cap. 2. consecutio æternitatis; & cap. 5. Ita restituetur homo ad similitudinem eius, qui retrò ad imaginem Dei fuerat; imago in effigie, similitudo in æternitate censetur; item illud, quamquam subobscurum, cap. 3. de aqua: si, quæ vitam æternam

gubernat, & in cœlesti procurat. Similia volent est apud B. Chrysof. hom. 13. que est exhortatio ad baptismum, Clem. Alexand. Pedag. lib. 1. cap. 6. Ambros. l. de Hel. & ieiun. cap. 22. & ubi hæreses delinquentes esse probat ex Apostolo Paulo, Epist. 82. ad Verzell. Eccles. quod ipsum repetit Chrysof. hom. ad baptizatos, quemadmodum à B. Augustin. citatur lib. 1. contra Iul. cap. 2. Eodem pertinet preceptum Chrysof. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum cælorum; ergo à contrario sensu, qui reatus fuerit, heres sit regni cælorum. Quibus adde locum ipsum Apostoli Pauli apertissimum Tit. 3. Saluos non fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum saluatorem nostrum, ut iustificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Et illud Oprati Mileuit. loco dicto n. præcedenti, ubi cœlestis regni comparationem, baptismum vocat.

6. digestum istud.] Etiam hæc vox interpretatur, uti patet ex titulo Digestorum Iuris ciuili.

7. quædam de Caiana hæresi viperæ vitæ vitissima, &c. imprimis baptismum delictorum.] Omnino ita legendum, pro eo quod erat: Caiana, colligitur, quod nusquam Caiana hæresis, aut quædam appellatio, præterquam tempore Zenonis Imperatoris post Tertullianum seculis, Gamsistarum hæresis, & Caiana etiam meminit Auctor scriptura Prescript. adu. her. cap. 33. Sunt & nunc in Nicolaita, Caiana hæresis dicitur; ubi ad hæresim istius Quintilla illum adludere adnotauimus supra, ut potest quæ se Prophetem esse diceret, non aliter appellat illa, contra quam B. Ioannes Apostolus Apoc. 2. Deinde confirmatur hæc mea castigatio ex B. Hieron. Epist. 83. ad Oceanum, ubi ad verbum fere locum imitatur: Ecce confurgit (inquit) mihi Caiana hæresis, atque olim emortua viperæ contritiuum caput, quæ non ex parte, ut ante consueuerat, sed tota subit subruat Sacramentum. Dicit enim esse aliquam quæ Christus non possit purgare sanguine suo, & profundas scelerum pristinorum inherere corporibus, que animis cicatrices, ut medicina illius aduertere queat. Quid aliud agit, nisi ut Christus fructum suum sit? Frustrâ autem mortuus est, si aliquis peccata care non potest. Cetera omitto, ne sine præloquio quod etiam hæresim, quod non sint perpetenda contra quam agit Auctor Scorpiaco aduersus hæresim Caianam nuncupet B. Hieron. adu. Vigilantiam hæresim appellatio ibi latius. Hæc subiungam, confirmantem opinionem ex dictis verbis eiusdem, quod non baptismum destrueret Quintilla, sed ex parte, id est, per aqua baptismum, quem tamen imprimis negant ostendit Tertullianus. Cui congruit etiam sequens ratio & Auctoris, & B. Hieronymi cum vixerit, quæ paulo post dicit: optime notat pificiosos necesse aqua auferens. Rectè autem dicit hæc viperæ vitæ Caiana hæresi ortam; nam Marcellus (quoniam Zenonis discipulus fuisse adnotauit Epiphani. ubi dicitur præ l. de Prescript. aduers. heret. c. 47. n. 76. & h. 7. & Gnosticonum quidam, B. Irenæus testel. l. c. 18. etiam baptismi mysterium per visibiles creaturas, atque aquam fieri negabant.

8. Nam ferè viperæ & aspidæ, ipsique serpentes arida & inaquosa sectantur.] Legendum ferè aduerbialiter, ex coniectura Latini, pro eo quod per diptihongum feræ, nam feris alii non competunt per

hic habet Auctor. De vipera & serpentibus (quorum species etiam aspidem) consentit Plinius nat. hist. lib. 8. c. 39. his verbis: Serpētium sola vipera terra dicitur conditete arborum aut saxorum caueis. Nam inde colligitur eos arida & inaquosa sectari. De Regulis, id est Basiliscus, apertius habet B. Isidorus Etymol. l. 12. c. 4. Reguli (inquit) sicut scorpiones, a rentia quæ que sectantur. Quod ad verbum ferè desumpsit ex epist. 83. B. Hieronymi ad Oceanum, adludentis, quantum ad parabolam Christi de spiritu qui ambulat per loca arida & inaquosa.

9. Sed nos pisciculi secundum I. X. nostrum.] Facit ad intellectum huius loci B. Optatus Afer l. 3. adu. Parmenian. (ori etiam ante me adnotari Latinius & Franciscus Balduinus.) Hic de Christo loquens, inquit, est piscis qui in baptismo per invocationem fontalibus vitiis inseritur, et que aqua fuerat, à pisce etiam piscina vocatur. Cuius piscis nomen, secundum appellationem Græcæ, in uno nomine per singulas litteras turbam sanctorum nomen continet. I. X. enim (sic lego) Latine est Iesus, Christus, Dei filius, saluator. Quod ipsum repetit B. Augustinus l. 18. de ciuit. Dei, cap. 23. Voces autem Græcæ, que singulis vocis I. X. litteris indicantur, hæc sunt in-
I. I. X. I. S. C. H. S. T. O. S. U. S. I. E. S. U. S. C. H. R. I. S. T. O. S. F. I. L. I. U. S. D. E. I. F. I. L. I. U. S. S. A. L. U. A. T. O. R.

10. in aqua nascimur, &c.] Sic rursus ex castigatione Latini lego, pro: nascimur; nam sequitur: nec aliter quam in aqua permanendo salui sumus. Quæ ipsa verba imprimis sunt adnotanda contra eos, qui aque necessitatem in baptismo negant, contra quos egimus supra n. 7. De Quintilla, item n. 2.

CAP. II.

11. Sed enim quanta vis est peruersitatis, &c.] Caput hoc inscripsimus: Quod nihil nos mouere debeat baptismi simplicitas & admiranda potestas, immò tanto magis amplectendum.

12. inter pauca verba tinctus.] Adludit ad formam baptismi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, de qua supra n. 1. ubi de trina merione agitur, ad singula nomina & personas singulas.

13. Quid ergo: nonne mirandum & lauacro diluim mortem?] En tertium baptismi effectum, quo mors diluitur, non quidem temporalis, sed æterna; quod ipsum repetit Auctor infra c. 5. delecta morte per ablutio nem delictorum; item l. i. adu. Marcion. Si absolutio mortis est, baptismus, quomodo abfolueret (Deus creator) à morte, qui non deuinxit ad mortem? Eodem pertinet quod infra c. 3. habetur: ne mitrum sit in baptismo, si aquæ animare nouerunt. quod imitatus B. Ciprian. epist. 2. ad Donatum: Lauacro (inquit) aqua salutaris animatus. Prætermisi autem quod secundo superflue repetebatur: Atquin eo magis credendum est, item cum Gagno iterum: præcurrit, pro: præcurrit.

14. vt confundat sapientiam eius.] Etiam hinc patet propriam habuisse translationem Auctorem maxime noui Testamenti, quod ipse legat sapientiam eius, mundi nempe, pro eo quod Græcè & Syriacè, & Latine, et alij omnes non aliud quam: sapientes. Et verò germanam hanc esse lectionem Auctoris patet supra lib. de Prescriptione, aduers. heret. cap. 7. ubi sic legitur: stulta mundi in confusione etiam Philosophiæ ipsius elegit.

15. & prædifficilia penes homines, &c.] Simile est istud, quod tamen paraphrasticè magis videtur cita-

re, pro eo quod est Matth. 19. Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia sunt possible; nam prædifficilia interpretatur impossible, & possible, facilia.

CAP. III.

16. Huius memores pronuntiationis, &c.] Titulum huic capiti datus: Quod plurima in primordio mundi elemento aquæ auctoritas fuerit. Probat autem hoc suum institutum ex aquarum antiqua ætate, dignatione seu dignitate, mundi modulatione, quæ & animas protulerint, sine quibus etiam hominis opus absolutum non sit, quæ omnia ad verbum ferè transcripsit B. Hieron. epist. 73. ad Oceanum, verbis mox citandis.

17. In primordio (inquit) fecit Deus, &c.] Infra lib. aduers. Hermogen. vertit: in principio, ubi id ipsum latissime explicat; sed eiusdem utrumque significationis est, & genuinum esse constat ex eo quod sequitur infra c. 5. in primordio, illud autem: & tenebræ erant super abyssum, paulo post declarat.

18. & spiritus Dei super aquas ferebatur.] Hoc ipsum diuersis verbis explicat. Mox hisce: aqua vectaculum Deo subiiciebat, & c. 4. Dei spiritus superuehabatur super aquas; & ab eo quod super ferebatur, id quod ferebat, sanctitatem mutuabatur; ac c. 5. adfectantes illam diuini spiritus gestatione, ex quibus locis reposuimus etiã hie: Dei, pro eo quod erat: Domini, maxime quum & Græcæ vox Ἰησῦς, & Hebræa Ἰηουα consentiant, & ipse B. Hieronym. ubi supra. Rudis inquit mundus, necdum sole rutilante, nec pallente luna, nec astris micantibus, incompositam & inuisibilem (en versionem Tertulliani) materiam abyssu magnitudine & deformibus tenebris opprimebat. Solus spiritus Dei in aurige modum super aquas ferebatur, et nascentem mundum in figura baptismi parturiebat.

19. Nam vt firmamentum cælestis, &c.] Hoc sic expressit B. Hieronym. Inter cælum & terram medium extruitur firmamentum; & iuxta Hebræi sermonis ἔτυμον ἡνωται, cælum Samaiæ ex aquis sortitur vocabulum; & aquæ quæ super cælos sunt, in laudes Dei separantur.

20. & vt terram aridam suspenderet.] Adludit ad illud Proverbi 8. quando appendebat fundamenta terræ, cui simile est illud Isaie 40. Quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & cæles in statera?

21. primis aquis præceptum est, &c.] Istud totidem ferè verbis B. Hieronym. reperit: Primum (inquit) de aquis quod uiuit egreditur; & pennatos fideles de terra ad cælum leuat.

22. Nam ipsius quoque hominis figurandi opus, &c.] Itidem & istud sic transcribit B. Hieronym. Fabricatur homo de limo, & inter manus Dei aquarum sacramenta versantur. Limus enim describitur sic ab Auctore humecta & succida materia; eadem nempe, sicuti eleganter subiungit: quam ante quartum diem segregate aqua in stationem suam superflue humore limo temperarant. Nam sic lego cum Latini; pro: temperant.

CAP. IIII.

23. Sed ea satis erit præcepisse, &c.] Inscriptioem huius capitis fecimus: De sanctitate aquæ; quæ à Spiritu sancto sanctificata etiam ipsa sanctificat.

24. Ita de sancto sanctificata natura aquarum, Rt iiii

& ipsa sanctificare concepit.] Eodem pertinet quod mox subiungit: superuenit enim statim spiritus de cœlis, & aquis superest, sanctificans eas de semetipso, & ita sanctificate vim sanctificandi combibunt. Item quod infra legitur c. 10. candidatus remissionis & sanctificationis in Christo subsecuturæ.

Adnotandi loci contra eos, qui negant sanctificationem quæ fit per baptismum, quæ tamen ex ipsis scripturis sacris confirmatur. Eo pertinet illud 1. Cor. 6. Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis. Christus dilexit Ecclesiam, et semetipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aque in verbo vite. Quare recte etiam Chrysost. homil. ad Neophytos: Non enim sunt tantum liberi, sed & sancti, non tantum sancti, sed & iusti, non solum iusti, sed & filij, nec solum filij, sed & heredes, non solum heredes, sed & fratres Christi, sed & cohæredes. Cui similia habet hom. ad baptizandos, locum illum priorem citans. Similibus aliorum Patrum testimonio super sedeo, ne sim prolixior. Hic sufficit locus B. Optati Mileuitani l. 5. contra Parmenian. ubi de unico baptismo tractat: Sacramenta per se esse sancta.

25. Numquid ipsis enim aquis, &c.] Adnotat similem particule enim usurpationem Lactantius etiam infra c. 11. In quem enim tingeret? & c. 20. & quis enim prohibet.

26. Nec quidquam refert inter eos quos Ioannes in Iordane, &c.] Quod hic crude dixit, quo sensu id intelligat, infra latè prosequitur c. 8. Atqui per illud: & quos Petrus in Tiberi tinxit, refutatur r. s. sum eorum calumnia, qui Petrum Romæ fuisse negant: contra quos supra vide Adnotat. nostras in lib. de Prescript. adu. heret. c. 2. 4. n. 14. c. 3. 2. n. 18. 6. & c. 3. 6. n. 214.

27. Igitur omnes aquæ, &c. sacramentum sanctificationis consequuntur, inuocato Deo.] Omnes (inquam) aquæ, siue (viti pauloprius locutus est) mari quis an stagno, flumine an fonte, lacu an alueo diluatur. Deinde dicit quidem sanctificationem consequi de pristina originis prerogatiua, sed potius nisi inuocato Deo. Quod adeo quantumuis id negent Centuriatores Magdenburgenses, ad consecrationem aquæ, quæ ante baptismum fit, omnino pertinet (viti etiam Cassander fatetur lib. de Baptis.) De qua apertius B. Cyprianus, immo Synodus Africana, Epist. ad Ianuar. Oportet (inquit) mundari & sanctificari aquam à sacerdote. Item Sedatus Episc. in Carthag. Concil. sentent. 18. Aqua sacerdotis prece in Ecclesia sanctificata, abluat delicta. Etiam his antiquior B. Dionys. Areop. Eccl. Hierarch. c. 2. At verò Pontifex (inquit) aquas baptismi prece ac inuocatione sanctificante, & tunc in eas ad crucis effigiem (viti etiamnum sit) sanctissimum fundens unguentum, & tunc ad numerum sacre effusionis, carmen quod propheta Deo pleni diuinitibusque afflari, pronuntians. Quod idem reperit sub finem cap. 4. Etiam mediæ ætatis Auctores consuetudinis non scriptæ meminerunt, quæ consecratur aqua baptismi, B. Basilius l. de Spiritu sancto cap. 27. Ambrosius lib. 1. de Sacramentis c. 5. ac de iis qui myst. initiantur c. 3. & B. Hieronymus, sepelicta Epist. 73. ad Oceanum. Recentiorum testimonia habes supra n. 1. inter reliquas ceremonias baptismi. Et si autem fateor plerumque consecratam primam aquam baptismi tempore, tamen pro baptizandis in necessitate, sicuti & hodie, referuari solere aquam consecratam in labro aliquo, satis indicare videntur B. Optat. Mileuit. l. 5. contra Parmenian. Cyrillus Hierosol. Catechesi 5. Origenes hom. 12. in Numeros, & Ambrosius l. 1. & 2. de Sacramentis, c. 5. ac Prudent. Hymno nocturno, qui fontis

baptismi mentionem faciunt. Idem ritus seruatus fuit in multis seculis & apud Græcos, ac apud Æthiopes, viti ritibus constat B. Severi Patriarchæ Alexandrini, & Petri Abbatis Æthiopiæ, qui inde ab Apostolorum temporibus, viti etiam constat ex dictis verbis Dionys. Areop. pag. Hierarch. Eccl. c. 4. Quid? quod Iustinus respicit ad Orithod. qu. 139. Socrates hist. Eccl. cap. 27. & Zonaras in Leone I saurico, 100. v. 12. & c. vocant, & Ambr. de vi qui myst. initiantur, cap. 11. regenerationis sacramentum, baptisterium etiam, viti hodie id vocamus, celebrat fuisse verbis Paulinus epist. quadam ad Secerum. Auctores vero Diuinarum Officiorum peculiarem consecrationem fuisse baptismatis faciunt, iisdem penè verbis, quibus hodie die Paschæ & Pentecostes. Quamquam interim in necessitate omnis aqua etiam non consecrata sufficit.

CAP. V.

28. Sed enim nationes, extraneæ ab omni, &c.] Caput hoc inscriptissimum: Si nationes lauacro sanctificantur, purgari se putabant, multo id magis purissimi aquas efficere. At qui hoc etiam pertinet ad quod est infra cap. 8. Sanè humano ingenio licet spiritum in aquam accersere, & concorporationem eorum accommodatis desuper manibus alio spiritu tantæ claritatis animare.

29. Nam & facris quibusdam per lauacrum initiantur.] Desumptissime istud videtur partim ab ex B. Iustino Martyre, qui Apolog. 2. ad Antonin. ita loquitur: Porro lauacrum hanc quum auctores mones per Prophetam promulgatum, ut & in scriptis delubra eorum, & accessuri ad illos, atque libationem ad ipsos nidoribus offerendis operari, se ipsos aqua lustratione lustrarent, effecerunt. Quin vti toto quoque corpore uentur procedentes, priusquam ad templa, viti in illis sunt, veniant, in sanctis & opera sua curant. Sicuti Seruius in 4. Aneid. Virgil. quod qui superi lustrabant, abluerunt, qui vero inferis, aspererunt. De quo plura Gyraldus sintag. 17. quamquam hoc alius sacrificia pertineat, quum Auctor silium de quibusdam loquatur.

30. Iliis alicuius.] De Iside vide supra Tom. 1. de Corona Milit. c. 7. n. 77. & 84. viti ex Eusebio de Demonstr. Euang. docuimus Iliidem dictam matrem Cererem, sed & Iunonem, immo etiam Cybele, quæ Magnam matrem Deum appellabant. Quod postquam probabile ex B. Hieron. l. 2. adu. Iovinian. viti conueniuntia castorum Iliidis & Cybeles, de quibus supra de Iunio. Deinde omnino confirmatur ex carmine Iliad. priani, seu potius Tertulliani, ad Senatorem, viti postquam dixisset,

Quis patiatur enim te Matrem credere esse? Postè Deum dici, turdusque putare colentem. Cuius cultores infamia turpis inuitæ

paulopost subiungit, Siquis ab Iliaco Consul procedit in vrben, Ritus oris erit, quis te non dicit autem. Qui fueris Consul, nunc Iliis esse mimitur.

Et quasi adludat ad lauacri imitationem quæ fitur in cruce hinc, postea adfert:

Et pariter ladunt gelidum feruenteque lauacrum. Quandoquidem interim mox citandis verbis B. Ambrosii videtur indicare Cælesti virginis & Bercy matris miles fuisse Ludos exhibitos, & nos non solum aduocamus, maxime Apolog. c. 24. n. 385. Cælestem deam, quæ canam Cererem fuisse; preest etiam de illius sacris. Clar hic intelligi, quæ ipsa Iliis dicta est, quippe in quibus

Articum lib. 5. epist. 95. ac Casar l. 1. de bello Gall. Quem admodum & mederi cum Accusatio Terentio in Phorm. ut non miretur quod illud Auctoris iuxta lectionem Gagnei, qui primus hunc librum adidit: nunc spiritum medentur, que adeo magis placet quam ea quam substituit Gelenus: spiritui.

41. Exempto scilicet reatu, eximitur & poena.] Facit hic locus contra eos, qui concupiscentiam post baptismum audent peccatum dicere, quippe quum reatum exemptum dicat. Penam autem, quam eximi quoque dicit, aeternam intellige; nam mors & alia poena peccati originalis temporales manent in baptizato.

42. Ita restituetur homo Deo ad similitudinem eius qui retrō ad imaginem Dei fuerat, &c.] Facit ad huius loci intellectum, quod habet Origenes lib. 3. Periarth. cap. 6. Moyses (inquit) ante omnes primam hominis conditionem enarrans, inquit: Et dixit Deus, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. tunc deinde addit: Et fecit Deus hominem ad Dei imaginem. Hoc ergo quod dixit: Ad imaginem Dei fecit eum, & de similitudine tacuit, non aliud indicat, nisi quod imaginis dignitatem in prima conditione percepit: similitudinis vero perfectio in consummatione seruatā est. scilicet ut ipse sibi propria industria studis ex Dei imitatione consecraret; quā possibilitate sibi perfectionis diuinitus datam, per imaginis dignitatem, in fine demum, per operum executionem perfectam sibi ipsi similitudinem consummaret. Id enim est quod addit Auctor, Imago in effigie, similitudo in aeternitate censetur. Et infra quoque l. de Refurr. carn. c. 6. legit dumtaxat: Et fecit hominem Deus; id utique quod finxit, ad imaginem Dei fecit illum.

43. Recipit enim illum Dei spiritum, quem tunc de adfatu eius acceperat, &c.] Sensus iste illius Gen. 2. Et stavit Deus statum vita in faciem hominis; quem sequitur etiam Cyrillus in hunc locum scribens. Allegoricus potius est quam litteralis, vel B. Thoma Aquinate recte l. adu. errore Græcor. c. 27. immo eundem deridet B. August. lib. 15. de ciuit. Dei, c. 24. Quare ipse quoque verum & germanum sensum indicauit de spiritu vite, id est ipsa anima, tum supra lib. de Panit. cap. 3. quō dicit animam adfatu Dei consummatam, tum latius infra lib. de Anima, ubi de eadem. Hic adiungam dumtaxat ex B. August. lib. de Hæres. quod Philastrius multas hæreses recensuerit, quæ hæreses nō sunt; inter quas recte Sixtus Senensis Bibl. Sanctæ lib. 5. adnot. 27. collocat eam, quæ (non erronee, sed recte) spiritum aculum vite supradicti de anima rationali interpretatur cum B. Chrysostom. Augustino, & ipso, uti iam dictum est, Tertulliano.

CAP. VII.

44. Non quod in aquis spiritum sanctum consequamur, &c.] Huius capiti titulum datus: Quod ad maiora dona spiritus sancti per baptismum præparemur. Atqui quamquam hic crude loquatur Auctor, certe mentem suam indicat infra cap. 10. quum baptismum Ioannis à baptismo Christi distinguit, quod ille neque remissionem peccatorum, neque spiritum sanctum daret; agnoscat ergo in baptismo spiritum sanctum dari, non ibi modo, sed & apertius alibi, ubi baptismum dicit esse consecrationem spiritus sancti. Alioquin enim constaret illud Christi, Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. Verum hic loquitur more ipso scripturarum, secundum quem legitur Act. 8. de Petro & Ioanne, in Sama-

riam missis: Qui quum venissent, orauerunt pro ipso ut acciperent spiritum sanctum. Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum. Hic enim haud dubie adludit Auctor infra initio c. 8. ubi de Sacramento agit Confirmationis, seu Manus impositionis, quum dicit: Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans et inuitans spiritum sanctum. Et similiter loquuntur quotquot de baptismi ceremoniis scribunt; vocantes Manus impositionem seu Pontificum benedictionem Episcopalem, perfectionem baptismi, quæ per se vim habeat, & spiritum sanctum plene conferat, ut infra latius. Hic sufficit Patrum sententia explicationem quam habet Habanus noster l. 1. de Instit. cler. c. 30. gnatur (inquit) baptizatus cum chrismate per sacramento in capitis summitate, per Pontificem vero in fronte: ut priori unctione significetur spiritus sancti descriptio ad habitationem Deo consecrandam (hoc est enim quod dicit Auctor: spiritus sancto præparatur) abducentur delictorum] in secunda quoque, ut eiusdem spiritus sancti septiformis gratia cum omni plenitudine, scientiæ & scientiæ & virtutis venire in hominem dicitur. Nec mirum (addit ibidem) si homo bis eadem materia ad accipiendum spiritum sanctum veniat, quum idem spiritus bis sit ipse Apollolis datum semel, quādo post resurrectionem suā Dominus misit in eos, & dixit: Accipite spiritum sanctum, &c. de cæcis semel, quando post ascensionem Domini in cælestes in linguas ignis super Apollolis venit, ut omnium gentium linguas eis loqui concessit. Et postea: Quod cum gratia spiritus sancti aquas baptismi facienda dicitur, insinuat Ioannes, quum ipsum Dominum in Spiritu sancto baptizare restatū est, dicens: Hic est qui baptizatus spiritu sancto. Numquam enim aqua baptismi plus lucis generare posset, nisi prius ipsa aqua spiritus sancti illuminata esset, ut in ipsa mirabiliter partem totalis lucis efficeret idem spiritus, qui in primis partem cum Patre & Filio illum purgationis aptum creauit, ut plura desideret, latius profertur B. Hieron. lib. ad Luciferianos, Baptismum sine spiritu sancto non est. Quod pertinet etiam illud B. Cyrilli epist. ad Romanos Cælestis spiritu huius reparat secunda natiuitas, epist. 63. ad Cæciliū: Per baptismum spiritus sanctus accipitur. Et tamen idem epist. ad Iordanum dicitur: Vngi necesse est qui baptizatus sit, ut in gratiam Dei possit. Quod haud dubie de materia pertinet intelligi. Conferatur itaque, ut tandem conueniat, in baptismo spiritus sanctus ad peccatorum remissionem, & in Confirmatione ad robur fidei. Huc pertinet etiam Melchioris epist. ad Episc. Hispan. ubi dicit Spiritum sanctum in baptismo tribui ad innocentiam, in Confirmatione vero ad gratiæ augmentum. Porro legitur in eodem Gagneo: Spiritui sancto præparatur, per quod eo quod sequatur: superuenturo spiritui sancto diriget.

45. obfignata in Patre & Filio & Spiritu sancto.] Istud pertinet ad interrogationes & responsum Symboli quæ sunt ante baptismum, de quibus aliquid supra diximus n. 1. & Auctor, in Cyrilli epist. ubi citato. Hic addo, videri mihi desumptam hæc sententiam ex illa i. Petri 3. Quod & vos nunc similes per baptismum saluos fecit baptismus, non carnis depositio sed conscientie conscientie interrogatio in Deum. Hinc est etiam lud Cyrilli Hierosolymitani Catech. i. mysteg. Item

monebaris ut diceret, Credo in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, de quo vide Oprat. l. 3. & Firmilianum inter Epist. Cypriani epist. 75. Caelium, Concil. Carthag. Cypriani, Rescriptum in Expositionem Symboli, & Origenem homil. 5. in Numeros.

46. & testatio fidei & sponsio salutis pignerentur. Sic omnino legi, pro: pignerentur. Huc autem pertinent phrasice hae Tertulliani supra Tom. 2. lib. de Spectaculo. 4. Quum aquam ingressi Christianam fidem in legis suae verba profiterentur; & lib. de Coron. milit. c. 11. Credimusne humanum sacramentum diuino superdici licere, & in alium Dominum responderi post Christum? & illud eiusdem lib. de Spectaculo. cap. 24. Nonne eieramus & rescindimus signaculum, rescindendo testationem eius? Deinde etiam alij similes loci, ubi de sacramento seu iuramento (quod hic testationem & sponsonem vocat) agitur, quod in baptismo praestatur. Sic l. ad Martyr. c. 3. quum (inquit) in sacramenti verba responderimus. Item hoc Tom. 3. l. de Praescripto. adu. her. c. 20. cuiusdem sacramenti una traditio; & infra Scorpiaco adu. Gnosticos: Prescribitur mihi ne quem alium Deum dicam huic sacramento militans ab hostibus prouocem, & mox: Quis hunc suo militi exitum voluit, nisi qui tali cum sacramento consignauit; ubi habes etiam consignationis vocem, pro eo quod hic obgnatam. Nec vero absimiliter B. Hieron. ad Heliodorum: Recordare tyrocinij tui dum, quo Christo in baptismo conspultus in sacramenti verba iurasti.

47. necessario adicitur Ecclesiae mentio.] Istud ipsum habet BB. Cyprian. epist. 70. supra citata ad Ianuarium, & 76. ad Magnum, Cyrill. Hieros. Catech. 18. mystag. Hieron. contra Iulifer. August. l. 5. contra Donatistas c. 20. ac homil. ad Neophytos. Quamquam enim nihil differant in forma huius interrogationis, ab omnibus certe adicitur Ecclesiae mentio. Apud BB. Cyprianum & Augustinum legitur illa: Credo in remissionem peccatorum & vitam aeternam per sanctam Ecclesiam. Apud Hieron. Credo sanctam Ecclesiam, credis remissionem peccatorum. Cyrillus sic: Credo in unum baptisma, in remissionem peccatorum, & in vitam sanctam Ecclesiam Catholicam. Rescriptum: Credo sanctam Ecclesiam Catholicam, remissionem peccatorum. Et hinc satis consentit Hrabanus noster l. 1. de Instit. cler. c. 13. Et exquiratur (inquit) si consecratur vnam esse Catholicam Ecclesiam, & si credat remissionem peccatorum. In Ordine Romano (vbi etiam recitatur integrum Symbolum post trinam interrogationem, quarum vltima est: Credo in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam aeternam) quam eandem reperire est in Sacramento B. Gregorij. Quae omnia eo latius, ut suppleamus hic quod desiderabatur supra l. de Praescripto. adu. her. cap. 13. in Expositione Symboli Apostolici. Eodem pertinet quod infra habet Auctor cap. 11. de Christo: In quem enim tingeretur? In penitentiam. quod ergo illi praecursorem? In peccatorum remissionem, quam verbo dabat? In semetipsum, quem humilitate calabar? In Spiritum sanctum, qui nondum a Patre descenderat? In Ecclesiam, quam nondum Apostoli struxerant?

CAP. VII.

48. Exinde egressi de lauacro perunguimus, &c.] Inscriptionem huic capiti dedimus: Quod post

baptisum Chrismate perungatur baptizatus. Cuius similes sunt loci Tertulliani infra lib. de Resurr. carn. c. 8. Sed & cato abluitur, ut anima emaculetur, caro vnguitur, ut anima consecretur. & lib. 1. adu. Marc. Sed ille quidem nec aquam reprobaui qua suos abluit, nec oleum quo suos vnguit. Meminerunt praeterea huius vntionis post baptismum (quam in vertice capitis per sacerdotem fieri supra diximus, num. 44.) BB. Dionys. Aep. Eccl. Hieros. c. 2. & 3. Cyrill. Hierosol. Catech. myst. 3. Basilus l. de Spiritu sancto, c. 27. Theophilus ad Autolyce l. 1. Iustinus Martyr quest. 137. Nazianzenus Orat. in sanctum Baptisma, Damascenus Orthod. fid. lib. 4. c. 10. & Severus Alexandr. in ritibus baptismi, Auctores Graeci. Nec absimiliter Latini BB. Cyprianus sermone de vntione Chrism. Ambros. l. 2. de Sacram. c. 5. & l. de iis qui mysterijs iniciantur, cap. 6. Augustin. l. 15. de Trinit. c. 26. & li. 4. de Symbolo c. 1. & Damascus in Siluestro, Concil. Araus. c. 1. Adluit etiam B. Hieron. Epist. 4. ad Rusticum sub finem, ac Laurentius homil. de Patient. Optatus denique Mileuitanus distinctionem indicat inter hanc vntionem, & eam quae postea fit per Manuspositionem, lib. 4. adu. Parmen. dum ad priorem hanc vntionem refert descriptum columbae in Christum, ad Manuspositionem vero vocem audiam de celo: Hic est filius meus dilectus. Quam distinctionem plerique non animaduertentes etiam viri eruditi (sicuti & nos in Cypr. Epist. ad Ianua. n. 16.) Veterum confundunt testimonium tanquam de vna, quum loquantur de tribus vntionibus diuersis; prima ante baptismum oleo, quod catechumenorum vocant, in pectore & scapulis; secunda post baptismum chrismate per sacerdotem in vertice capitis (de quibus supra n. 1.) & tertia quae fit in sacramento confirmationis in fronte per Episcopos, (de qua latius cap. sequenti) Laodicensis Concilij can. 48. ad utramque vntionem chrismatum post baptismum est indifferens, sic & Cyrill. Alexandr. l. 9. in Leuiticum. Neque vero quia heretici etiam opobalsamo ungebant baptizatum, propterea in Catholicis id improbandum pulcre deducit Feuardentius noster in B. Ireneum l. 1. c. 18. n. 7.

49. de pristina, &c.] Hunc locum penè ad verbum sic descripsit Hrabanus noster loco supracitato: Et hoc de pristina disciplina (sic enim ibi lego, pro: vntione) tractatum est exemplum, qua vngui in sacerdotium & regnum solebant antiqui. Vnde & Aaron & filij eius post lauacrum à Moysè vnti sunt, ut sacerdotes Domini fierent. Et Salomon & ceteri Reges per Prophetas & sacerdotes perfusi sunt cornu olei, ut regni gubernacula tenerent. Ex quo loco etiam hic legimus: in sacerdotium, pro: sacerdotio.

50. Vnde Christus dicitur, &c.] Similiter de Christi nomine l. 3. adu. Marc. & l. adu. Praxean infra, ubi de eo latius.

51. à chrismate.] De Chrismate, siue oleo in altari sanctificato, quo post baptismum vnguntur fideles, adnotauimus Peterum testimonia ad epist. 70. B. Cypriani ad Ianuarium, n. 17. Quibus adde B. Cyrill. Alexandr. l. 9. in Leuiticum, Cyrill. Hieros. Catech. myst. 3. Pacianum lib. de bapt. & epist. 1. ad Sympron. Amphilocho, in vita Basilij, Oprat. Mileuit. contra Parmen. l. 3. Eius autem consecrationem solis Episcopis licitam definiunt Concil. Rom. sub B. Syluestro c. 5. Carthag. 3. c. 36. Carthag. 4. c. 36. Toletan. 3. c. 20. Plura vide de Chrismate apud B. Isidorum lib. 2. de Eccles. offic. cap. 25. & Hrabanum noster lib. 1. de Instit. cleric. dicto 27. c. Hoc vnum addam, quod Episcopis consecrationem Chrismatum etiam adtri-

JULIANUS
notationibus
ALI
V

supra n. 51. & alii hic adductis, nominatim B. Hieronym. patet ordinari non nisi ab Episcopis conferri hoc sacramentum; cui consentiunt BB. Pontifices Euseb. epist. 3. Damas. epist. 4. Innoc. 1. epist. 1. & Leo 1. epist. 88.

55. sublimitatem modulari spiritali.] Similiter phrasit dixit supra Auctor c. 3. modularitibus quodammodo aquis: et quod magis ad insitutum hoc pertinet, Tom. 2. lib. de Orat. cap. 11. Nos vero non ad tollimus tantum manus, sed etiam expandimus, dominica passione modulantes. Metaphora deducta a canticis ad aliorum similitudinem modularis. Ac si dicat, Dominica passione expansione manuum imitantes; quod hic paulo post dixit: Christum deformantes.

56. quo nepotes suos, &c. Iacob capitibus impositis & intermutatis manibus benedixerit, &c.] Pulchre Auctor hanc benedictionem Iacob, qua nepotes suos ex Iosepho Ephrem & Manassem benedixit, Gen. 28. figuram fuisse indicat huius sacramenti manusimpositionis, in qua & manus imponuntur, & benedictio in Christum datur, per configurationem nempe crucis, quae ibi significabatur intermutatis manibus in formam crucis. Cui similiter infra Tom. 5. Novatianus lib. de Trinit. Iacob transversis super capita pueros manibus collocatis, Deus inquit, &c. Quod adeo etiam confirmat sententiam Catholicorum, qui omnem benedictionem cum B. Augustino tradunt per signum crucis fieri, uti iam nuper adnotavimus in B. Cypriani, epist. 63. ad Cecil. numer. 39. & supra etiam adnotavimus Tom. 2. lib. de Corona militis, cap. 3. numer. 40. & supra hoc libro num. 1. ubi de crucis signi inter baptismi ceremonias egimus; quo pertinet id item quod sequitur.

17. Tunc ille sanctissimus spiritus, &c.] Etiam haec verba transcripsit loco sapientato Erabanus nosster: Tunc (inquit) ipse spiritus sanctus post (seu potius, super) mundata & benedicta (nota benedictionem post baptismum) corpora, atque animas, libens a patre descendit. Quibus praeterea hic addit Auctor:

58. super baptismi aquas tamquam pristinam sedem recognoscens conquiscit, columbae figura delapsus in Dominum, &c.] Similiter ferè B. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 3. mystagogica: Per Christum (inquit) postquam in Iordane baptizatus est, ascendit de aquis, & factus est super eum substantialis aduentus spiritus sancti, similis super similem ascendente; sic etiam nobis, postquam ex sacro fonte ascendimus, datum est Christina, quod imaginem gerit illius, quo unctus est Christus. Vbi etiam plures de hoc sacramento Prophetas praecessisse tradit in veteri Testamento, Levit. 8. 3. Reg. 1. & praedictionem eiusdem Isaia 25. quom dicitur: Et venientur unguento, quod postremum etiam sic interpretantur B. Cyrillus Alexandrin. in Commentar. & Theophanes Niceae Episcop. lib. de Symphonia veteris & novi Testamenti. Perim hoc magis pertinet ad ea quae supra diximus, nam. 54. Propius huc accedit B. Hieronymus, adversus Luciferianos, & apertius adhuc B. Opatum Milevitanus contra Parmen. lib. 4. Descendit (inquit) Christus in aquam, non quia erat quod in Deo mandaretur, sed venturum oleum aqua debuit antecedere, ad mysteria iniicienda & ordinanda & implenda baptismi. Apertum est calum Deo Patre ungente, spiritale oleum descendit in imagine columbae, & in-

sedit capiti eius, & perfudit eum. Cui ne impositio manus defuisse videretur, vox audita est Dei de nube dicentis: Hic est filius meus de quo bene sensi. Porro de columbae figura latius infra lib. de Carne Christi.

59. quod etiam corporaliter felle ipso careat, &c.] Similiter B. Isidorus Etymol. 1. 12. c. 7. Columba aues mansueta, & in hominum multitudine conuersantes, ac sine felle.

60. Quemadmodum enim post aquas diluuij, &c.] B. Hieronymus hunc locum imitatus epist. 83. ad Oceanum: Peccat (inquit) mundus, & sine aquarum diluuii non purgatur. Statimque columba spiritus sancti, expulso alite tererrimo, ita ad Noe, quasi ad Christum in Iordane deuolat, & ramo refectiuus ac luminis (olea nempe) pacem mundo adnuntiat. Immo integram quam hic habet comparationem Auctor, paucis ille repetit Dialog. adversus Lucifer. Emititur (inquit) de arca coruus, & non rediit; & postea pacem terrae columba nuntiat: Ita & in baptisate Ecclesiae, tererrimo alite expulso, id est diabolo, pacem nostrae columba spiritus sancti nuntiat.

61. Vbi Ecclesia est arca figurata.] Idipsum latius expressit ibidem B. Hieronymus. A xxx. (inquit) cubita incipiens, & usque ad unum cubitum paulatim decrescens arca construitur. Similiter & Ecclesia, multis gradibus consistens, ad extremum Diaconi, presbyteris, Episcopisque finitur. Perichitata est arca in diluuii; perichitata Ecclesia in mundo. Dies me deficiet, si omnia arcae sacramenta cum Ecclesia componens edisseram. Porro de baptismo ignis in iudicio, latius infra cap. 10.

CAP. IX.

62. Quot igitur patrocinia natura, &c.] Inscriptionem huic capiti datus: De aliis multis aquae privilegiis: similiter autem laudes aquae prosequitur B. Hieronymus, verbis mox citandis dicta epist. ad Oceanum. Quibus addit praeterea aquae privilegia ex scripturis & Psalm. 73. Gen. 21. 24. 26. & 29. Exod. 2. item praedictiones, Cantic. 6. Mich. 7. Ezechiel. 36. & Isai. 42.

63. Primò quidem quum populus de Aegypto, &c.] Istud paucioribus paulo verbis transcripsit D. Hieron. Pharaon (inquit) cum exercitu suo, nolens populam Dei exire de Aegypto, in typo baptismi suffocatur.

64. Item aqua de amaritudinis vitio, &c.] Etiam hoc imitatus B. Hieronymus. Mara (inquit) mutatur sacramento crucis; hoc enim est quod hic dicit Auctor: ligno remediatur.

65. Haec est aqua quae de comite petra populo defluebat; &c.] Paraphrasticè hoc commemorat ex scripturis, partim Exod. 17. & Numer. 20. maxime vero 1. Corinth. 10. Bibebant autem de spiritali confluence eos petra; quod hic dicit: comite petra. Petra autem erat Christus. Quum autem & Graecè & Latine addatur apud Apostolum, spiritali, facilius est eius loci, alioqui difficilis, intellectus, ut fuerit Prophetia non modo baptismi, sicuti hic apud Auctorem & apud B. Augustinum sermone 93. sed etiam potius sanguinis Christi in nouo Testamento, quemadmodum interpretatur B. Augustin. Sermon. 108. de tempore, qui etiam utrumque intellectum subindicat lib. 4. quaest. super Numer. cap. 35.

66. Siquidem & ipse aqua tingitur.] Id pluribus expressit B. Hieronymus. Ipse saluator (inquit) post bap-

JULIANUS
stati onibus
ALI
V

puisina & sanctificatas suo lauacro Iordanis aquas, regnum celorum incipit predicare.

67. Prima rudimenta, &c.] Paucioribus istud B. Hieron. Primum signum ex aquis facit.

68. sitientes ad aquam suam, &c.] Sic & B. Hieron. Sitiens vocatur ad potum.

69. aquae calicem fratri paruulo oblatum, &c.] Omnino sic legendum, pro: patri. Nam nulla mentio patris Matth. 10. sed legitur & Graecè, Latine, & Syriacè: Quicumque dederit potum uni ex paruulis seu minimis istis calicem aquae.

70. Apud puteum vires refumit.] Eodem pertinet quod habet ex eodem cap. 4. Ioannis Hieronymus: Samaritanus vocatur ad puteum. Peculiariter autem citatur ab Auctore illud Matth. 24. super aquam incidit libenter, & transfretat. Deinde (ubi discentes more suo accipit pro discipulis) illud Ioann. 13. aquam discipulis ministrat. Denique quod addit de aqua & Pilati manibus.

71. quum vulneratur, &c.] Istud rursum sic repetit Hieronymus. Quia ab aquis cœperat, finit ab aquis. Latus Christi percussit lancea; & baptismi atque martyrii pariter sacramenta funduntur.

CAP. X.

72. Diximus quantum mediocritati nostrae, &c.] Titulum huic capiti dedimus: Quid differat Ioannis baptismus à baptismo Christi. In hoc nempe quod hic det spiritum sanctum, & remissionem delictorum, ille vero dimittat fuerit candidatus remissionis & sanctificationis in Christo subsecutura, utpote baptismus poenitentiae in futuram peccatorum remissionem. Cui similia habet ubi supra B. Hieronymus, & Dial. aduersus Luciferian. isdem Auctoris verbis: Ioannis baptismus non tam peccata dimittit, quam baptismus poenitentiae fuit in peccatorum remissionem, id est, in futuram remissionem, quae esset postea per sanctificationem Christi subsecutura, &c. ne prolixiores simus. Eadem videre est apud BB. Ambrosium lib. 2. super Luc. cap. 48. & in Psalm. 37. Chrysostom. homil. 11. in Matth. August. lib. 5. de Baptismo cap. 10. & Hilarium in Matth. Canon. 2. Quid & quod ipse Apostolus Paulus Act. 19. Sic Ioannes (inquit) baptizauit baptismus poenitentiae in eum qui venturus est: Quae omnia adnotanda contra Caluini- num, Instit. c. 17.

73. Baptismus ab Ioanne denuntiatus, iam tunc habuit questionem, &c.] Latius hanc scripturam Matth. 21. tractat Auctor infra l. 4. aduersus Marcionem, quod ad intellectum huius loci Lectorem remittimus.

74. utpote non intelligentes, quia nec credentes.] Alludit ad illud Isai. 7. iuxta adit. 70. Nisi credideris, non intelligetis; notandum contra nostri temporis Aristarchos, qui intellectu voluit omnia metiri. Quod pertinet etiam titulus cap. 5. lib. 1. aduersus Iud. B. Cyprian. ubi et hanc scripturam ita citat: Nihil posse Iudaeos intelligere de scripturis, nisi prius in Christum crediderint. Item titulus l. 3. c. 42. tantum nos posse quantum credimus. Quomodo autem hic dicit: quantula fide sumus, similiter etiam infra cap. 20. Sed Dominus quantum aestimamus.

75. poenitentiae scilicet praepositus, quae est in hominis potestate.] Facit hoc ad adserionem Liberti arbitrii, de quo latius infra lib. 2. aduersus Marcionem. Adiur- ti (inquam) à gratia Dei.

76. denique Legis doctores, &c. nec poenitentiam egere, &c.] Ita lego ex castigatione Dn. Latini & Harrisii, pro eo quod erat: agere; nam & infra cap. 12. etiam in praeterito de iisdem dicit: tincti non sunt, sed aemuli fidei Legis doctores & Pharisei.

77. Sed neque peccatum dimittit, &c.] Alludit ad Marc. 2. Quis potest peccata dimittere nisi solus Deus?

78. Adeo postea in Actis Apostolorum, &c.] Ad eundem fere modum B. Hieron. sepe dicit epistola ad Oceanum: Qui Ioannis acceperant baptismum, quia spiritum sanctum nesciebant, iterum baptizati, ne quis putaret Gentibus ac Iudaeis aquas sine spiritu sancto ad salutem posse sufficere. Qui locus contra eos adnotandus, qui Gentilibus & Iudaeis salutem in suis libris scribere non verentur.

79. quum ipsum quod caeleste in Ioanne erat (spiritus Prophetiae, &c. defecerit, &c.) hic locus, quemadmodum etiam ibi monimus, pertinet ad intellectum eius quod legitur cap. 8. lib. de heresi aduersus haereticos: quomodo etiam Ioannes, de illis certus, esse desiisset. Ita enim interpretatur illum significum B. Ioannis Baptista Matth. 11. per discipulos per quos quis esset si reuera ignorasset, & ibi, & hic, & alio quoque lib. 4. aduersus Marcionem. Eodem videtur credere B. Hieronymus, in Mattheum, & post eum Luc. cap. 7. ac B. Gregorius Papa 1. homil. 6. & 1. in Ezechielem. Verum Chrysostomus homil. 11. in Matth. & post eum Theophilactus & Oceanus, & ne secundum quosdam Euthymius, cum episcopis pugnant.

80. Baptismus poenitentiae in remissionem delictorum, &c.] Alludit ad illud Marc. 1. & 3. praedicatus baptismus poenitentiae in remissionem peccatorum; in futuram (inquit) remissionem, uti latius supra num. 72.

81. qui de supernis venit, &c.] Supra lib. 1. cap. 1. legit: qui de caelis. Vtrumque habet hanc illud priori loco ex Graeco ad verbum: & aliter in posteriori, praeterquam quod & Latine legitur per numero: in caelo.

82. Item sola se poenitentia tingente, &c.] Raphraisticus istud citat. Nam Luc. 3. non aliter quam: ego quidem baptizo vos aqua. In eodem more Tertulliano: tingente, & mox: tingente ac tingitur, & sic ubique hoc libro, tum aliter postea, quod semel dixisse sufficit. Tinctio autem in igni, interpretatur, de igni in extremo iudicij non hic modo, sed etiam supra cap. 8. Sed minus legitur ibi rursus deliquit, quo male compungitur baptismus diluio. Itaque igni destinatur. Quomodo pergitur legere: Simulata autem & infirma legitur in iudicium. Mirum est autem quod Auctor dimittat: in spiritu, quomodo poenitentia tam Graeca & Syriaca quam Latina legitur, in spiritu sancto.

CAP. XI.

83. Sed ecce (inquit) venit Dominus, &c.] In scripturis istud caput: Quod Christus, si non per se, mandato suo per Apostolos tinxerit. In quo Auctorem imitatur B. Augustinus epistol. 108.

84. Semper is dicitur facere, cui praemissum est, &c.] Hoc eius est, cum edicto proposito dicitur.

est autem regula accommodatissima ad multas eiusdemodi questiones scriptura decidendas, uti etiam ante me adnotavit Latinus.

85. quam nondum Apostoli struxerant,] Istud facit pro Traditionibus Ecclesiasticis non scriptis, quod non Christum modò, sed & Apostolos Ecclesiam struxisse scribat; quanto magis illis aliquas ceremonias licuit Ecclesie superstruere, uti etiam supra l. de Orat. c. 9. tradidit, quod Orationi Dominica: ius sit superstruendi petitiones alias.

86. eodem baptismo Ioannis, ne qui alio putet.] Peculiaris est Auctori sententia, quod Apostoli non nisi Ioannis baptismo baptizarent, & hic differens à communi Petri Lombardi sententia.

87. quia nec mors nostra diluui possit, &c.] Alludit ad illud Romanor. 6. Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, &c.

CAP. XII.

88. Quum verò praescribitur, &c.] Inscriptionem huic capiti datus: Quòd Apostoli baptizati fuisse videantur.

89. nemini sine baptismo competere salutem, &c.] De hoc latius infra c. sequ. quo is fidei articulus tractatur ex eadem scriptura Ioan. 3. Lego autem paulopost cum Latino: ut vitrò exagitem libidinem Ithyl, pro: & vitrò exagitet.

90. quos tinctos non inuenimus in Domino praeter Paulum, &c.] Similiter Beatus Augustinus dicta epistola 108. Scriptum est quando baptizatus sit Apostolus Paulus, & scriptum non est quando baptizati sint alij Apostoli; verumtamen etiam ipsos baptizatos intelligere debemus. Qui deinde quasi coniciens eos à Christo baptizatos, quando dicitur Ioannis tertio: Posthac exiit Iesus & discipuli eius in Iudaeam terram, & illic morabatur cum eis, & baptizabat; tandem concludit saltem baptizatos per discipulos suos. Quo (inquit) intelligimus iam fuisse baptizatos, siue baptismo Ioannis, siue cui nulli arbitrantur (haud dubie ad hunc Tertulliani locum adludens) siue quod magis credibile est, baptismo Christi. Porro lega paulo post, n. 91. quia illis vel primæ adlectionis, pro: quæ; quod nullo sensu legatur.

91. Qui semel lauit, non habet necesse rursum, &c.] Etiam hic longe alia est, atque adeò paraphrastica lectio Auctoris, pro eo quod omnia exemplaria Ioannis decimo tertio cap. tam Latina quàm Graeca & Syriaca sic legunt: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet. Auctor vero addit: semel, & postremum illud per Eclipsin omittit, vt magis ad ritum faciat, tam de non iterando baptismo, quod paulopost iterum repetit (de quo latius infra capite 15.) quam vt hinc probet Apostolos antea tinctos fuisse, saltem Ioannis baptismo. Priorem interpretationem sequitur etiam B. Cyprianus sermone de ablutione pedum. Posteriorem B. Augustinus dicta epistola 108. dicens disertis verbis ibi intelligi, quod iam Petrus baptizatus fuerat. Lego autem paulopost, vt constet sensus: Quid ergo, alij tincti non sunt: non tamen comites Christi. & deinde: sed amulit fidei, phrasè Auctori usitata supra lib. de Praescrip. aduersus haereticos. cap. 40. numer. 253. Postea

etiam nonè dixit: Ioanne baptizatore, quem nos baptistam vocamus, & ipse alibi semper Ioannem simpliciter nuncupat, alterum vero semper Ioannem Apostolum.

92. Vno verbo Domini suscitatus, &c.] Istud refertur ad vtrumque membrum, tum de Mattheo qui telonium dereliquit, audito verbo Domini: Sequere me, Matth. 9. tum de alijs discipulis, Matth. 4. qui vocati à Domino, statim relictis rebus & patre, secuti sunt eum. Illud item: Qui patris exequias desepxit, ad illum refertur, cui dixit Dominus, Matth. 8. Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Quæ ipsa omnia isdem penè verbis habes supra Tom. 2. l. de Idolol. cap. 12.

93. Qui patrem aut matrem mihi prætulit, &c.] Etiam hoc paraphrasticè transiit: mihi prætulit, pro eo quod tam Graecè & Syriacè quàm Latine legitur: amauerit plusquam me.

CAP. XIII.

94. Hic ergo scelestissimi illi, &c.] Titulus huius capitis est: Quòd post passionem Christi baptismus sit necessarius. Adnotandum autem, quod vocet scelestissimos, qui dicerent fidem satis esse, exemplo Zorabæ, contra quos scripta est 1. Iacobi epist. catholica.

95. obsignatio baptismi, vestimentum quodammodò fidei.] Istis penè verbis dixit supra Tom. 2. lib. de Penitent. cap. 6. Lauacrum illud obsignatio est fidei.

96. Lex enim tinguendi imposita est, & forma praescripta, &c.] Formam baptismi indicat praescribi verbis illis Christi, Matth. ultim. Ite, docete omnes nationes, tinguentes eas in nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Quod ipsum faciunt Patres plerique locis supracitatis Adnotation. huius libri numer. 1. de trina missione. Perit autem illud: in nomen, ad verbum ex Graeco, èis τὸ ὄνομα, pro quo supra lib. de Praescription. aduersus haeret. cap. 20. paraphrasticè: in Patrem, & in Filium, & in Spiritum sanctum, sicuti & ibi adnotauimus, numer. 116.

97. Huic legi collata definitio illa, &c.] Eadem pertinet illud c. praeced. Praescribitur nemini sine baptismo competere salutem, ex illa maxime pronuntiatione Domini, qui ait: Nisi natus ex aqua quis erit, non habet vitam; ubi paucioribus dixit, quod hic pluribus, ipsis verbis Evangelicis, Ioan. 3. expressit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum caelorum; praeterquam quod legat: regnum caelorum, pro eo quod & à Patribus alijs & Latine, Graecè, & Syriacè legitur: regnum Dei. Quomadmòdum etiam Auctor ipse infra lib. de Anima, cap. 39. Alioquin meminerit Dominica definitionis: Nisi quis nascatur ex aqua & spiritu, non introibit in regnum Dei. Quò sit vt hic legendum putem: regnum Dei. Atqui hanc scripturam etiam ad baptismi necessitatem comprobandam adducunt BB. Clemens Roman. epist. 4. Augustin. lib. 6. de baptis. contra Donatum, cap. 12. ac lib. 1. de Peccat. merit. & remiss. cap. 30. Cyprian. epist. 72. ad Stephanum Papam, 73. ad Iubaianum, & lib. 3. Testim. ad Quirinum cap. 25. Denique Patres reliqui omnes.

JULIAN, stati onibus

98. in illa plaga orationis.] Nouè orationem accipit pro oratione visus.

99. Exurge (dicens) & inttoi Damascum, &c.] Etiam hic paraphrasticòs Damascum transtulit, pro eo quod Latine & Græcè indefinitè: ciuitatem; & : demonstrabitur, pro eo quod Græcè est λαλιθησεται, & Latine: dicitur, aut sicuti ex Syriaco vertitur, sermo habebitur.

CAP. XIII.

100. Sed de ipso Apostolo reuoluunt, &c.] Hoc caput inscribimus: Quod etiam Apostolus Paulus quosdam tinxerit. Pulcre autem redarguit eos qui contrarium adfirmabant, ex eodem ipso Apostoli loco I. Corin. 1.

CAP. XV.

101. Nescio si quid amplius ad controuersiam baptismi, &c.] Inscriptionem huic capiti damus: Quod baptismus aquæ vnus sit. Quod ipsum latissime & sepius tractatur à B. Cypriano, maxime vero Epistolis 70. ad Ianuarium, 71. ad Quintum, 73. ad Iubaianum; 74. ad Pompeium, & ante omnem errorem libri de Vnit. Ecclesie.

102. tam ex Domini Euāgelio.] Adludit ad quod supra dixit cap. 12. quatenus vnum baptismum definiat ipse Dominus, dicens Petro perfundi nolenti: Qui semel lauit.

103. quoniam vnus Dominus, &c.] Addidimus cum Harrisio & Latino: Dominus, tum quod ita legitur ab omnibus, Ephes. 4. Græcè, Latine, & Syriacè, tum quod alioqui imperfecta esset oratio: quoniam vnus & vnum.

104. vnum baptismum.] Baptismum usurpatur ab Auctore neutro genere, sicut & Resino loco infrascripto num. 112.

105. & vna Ecclesia in cælis.] Videtur hic desiderari: & in terris, quod tamen addere nolimus sine MS. cod. Et si autem ita aperte ad Ephes. 4. non habeatur, subindicatur tamen his verbis: Vnum corpus & vnus spiritus. Quemadmodum pulcre explicat D. Cyprian. lib. de Vnitat. Eccles. in hæc verba: Quando (inquit) & Apostolus Paulus hoc idem doceat, & sacramentum unitatis ostendat, dicens: Vnum corpus & vnus spiritus, &c. ubi toto lib. & Adnotation. nostris in eundem latiss. tractatum videre est, vt pluribus non sit opus.

106. Sed circa hæreticos sanè quid custodiendum sit, &c.] Sic omninò legendum, pro eo quod erat: quæ, mendosiss. Obscurissimum est autem illud: Ad nos enim aditum est; vt etiam sequentia: An velit ab hæreticis non posse conferri, an verò accipi non posse baptismum, de quo latius Tom. 4.

107. Sed de isto plenius iam nobis in Græco digestum est.] Patet hinc etiam Græcè scriptum ab Auctore librum de Baptismo, in quo plenius digestum est de hæreticorum baptismò, sicuti infra dicemus latius Tomo 4. inter fragmenta Tertulliani.

108. semel ergo lauacrum inimus, &c.] Similiter infra lib. 1. aduers. Marcion. de Baptismo loquens. Iteratio enim (inquit) non competit ei.

& disferis verbis B. Cyprian. epistol. 63. ad Cæciliam. Quod semel sumitur, nec rursus iteratur; ad quem locum ex B. Augustini. causam reddidimus num. 27. hic etiam sermon. de ablut. pedum: Quem sui reuerenti non patitur iterari. Similia videre est apud Clementem Romanum Constitut. Apostol. lib. 6. cap. 15. Optatum toto ferè libro 5. aduers. Parmenian. Epistol. lib. de Spiritu sancto cap. 15. Vnde & reuapritatione prohibentur disferis verbis Carthaginens. Concil. cap. 1. Tit. 1. Epistol. 79. ad Nicetam, & 37. ad Laurentium uennatensem Episcopum, denique & ab Imperatore Honorio & Theodosio, iuxta quod à Iustiniano in Cæciliam relatum est lib. 1. titul. 6. Ne sanctum baptismum iteretur, l. 2.

109. Ceterum Israël Indæus quotidie lauit, &c.] Adludit partim ad lotiones crebras manuum, & baptismata quotidiana Iudeorum, quorum frequentio Marci 7. maxime verò ad baptismatum doctrinam quam reuicit Hebr. 6. etiam de vno lauacro illiensi, quum supedit: Impossibile est enim eis, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum sancte, & participes facti sunt spiritus sancti, quædam nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque lauatur, & prolapsi sunt; rursus renouari. Nam de hoc locum illum interpretatur B. Ambrosius, tum in Commentum l. 2. de Penitent. c. 2. & alij Patres.

CAP. XVI.

110. Est quidem nobis etiam secundum laucrum, vnum & ipsum, sanguinis, &c.] Tum huic capiti damus: De baptismò sanguinis, &c. & ipsam vnum rectè addit, ne quis putet uocari baptismi unitati. Meminit eiusdem baptismi sanguinis B. Cyprian. epistol. 73. ad Iubaianum, ubi quot Petrum similia testimonio aduertantur, quibus addere licet eundem Cyprian. lib. de Orat. post num. 68. & lib. de Exhort. mart. ubi etiam eundem baptismum vocat, & sub finem serm. de S. Magis, Origenem lib. de Singular. cleric. n. 122. & in his his antiquiorem Clementem Roman. l. 2. Constit. Apostol. cap. 7.

111. Habeo (inquit) baptismum tingui, &c.] licet huic locum Luc. 12. interpretantur de sanguinis B. Cyprianus dicta epistola ad Iubaianum, Ambrosius in psal. 118. lit. 3. vers. 1. Gregorius in Nazianzenus hom. de secundis Epiphanius, Legimus videtur Auctor Basilio qua. pi. pro eo quod legitur in eodem numero Basilio qua. pi. Illud legit aditus Syriacæ, per Cyprianus ac Ambrosius; hoc verò B. Irenæus lib. 4. cap. 10. & B. Hieronymi verso.

112. Proinde vt nos faceret aqua, &c.] Omninò sic legendum, pro eo quod erat: taxat nullo sensu: Proinde nos faceret. Vnde respexisse videtur Rufinus in Symbolum, & quum locum illum Ioannis 19. de aqua, & quæ profuxerunt de latere Christi, inter cetera interpretatur. Potest tamen (inquit) etiam intelligi, quod duplicem gratiam baptismi figurauerit, vnam quæ per aqua baptismum, aliam quæ per sanguinis infusionem sanguinis queritur. Vtrumque enim baptismum nominatur.

113. qui aqua lauissent, etiam sanguinis tarent.] Huc videtur respexisse B. Cyprian. lib. 1. cap. 10.

simon. ad Quirin. cap. 25. quum illud: Ad regnum Dei nisi baptizatum non posse pervenire, probat non solum ex supracitata scriptura, Ioan. 3. sed & ex illa Ioan. 6. Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Hinc etiam B. Augustin. lib. 3. de peccat. merit. & remiss. cap. 4. sic idem illud interpretatur: Nisi participes facti fuerint corporis eius. Qui tamen conformiter reliquis Patribus etiam de sacramentali usu & potu corporis & sanguinis Domini locum illum interpretatur. Cypriani loci sunt Testimon. lib. 1. adversus Iudaos cap. 22. & serm. de Cæna Domini; Augustini vero serm. 2. de verbis Apostoli, & alij complures.

CAP. XVII.

114. Superest ad concludendam materiolam &c.] Inscriptum hoc caput: De baptisimi ministro.

115. Dehinc Presbyteri & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate.] Similia habet B. Ambrosius lib. 3. de Sacramento cap. 1. Clemens Romanus Apostolic. Constitut. lib. 3. cap. 10. & 11. Perium in religendum uterque extra necessitatem. Nam subiungitur paulopost ab Autore: Sufficiat scilicet in necessitatis vt vtrius (ad laicum verba faciens) sicubi aut loci, aut temporis, aut personæ conditio compellit. Hinc & B. Hieronym. Dial. advers. Luciferian. in persona Orthodoxi, primum quidem dicit: Inde venit, vt sine Episcopi iussione neque Presbyter neque Diaconus ius habeat baptizandi; sed addit: quod frequenter, si tamen necessitas agit summa, etiam licere laicis. Adde deinde exemplum baptisimi per Diaconum, baptismum Eumathi à Philippo Diacono, &c. 8. quem ipsum etiam allegat B. Hilarius in Psalm. 160. Quibus consentit B. Hieronym. lib. 2. de offic. Eccles. cap. 24. verbis citatis de consecr. dist. 4. c. Constitat.

116. Quo saluo, salua pax est, &c.] Obscurum esse hanc locum etiam Latini adnotant. Ego vero puto hanc ferè esse sensum: Saluo honore Ecclesie, salua pax erit, id est nulla controversia. Alioquin etiam laicis ius est, si nempe non respiciamus honorem Ecclesie.

117. Petulantia autem mulierum, &c.] De baptismi mulieribus interdico diximus supra Tom. 2. lib. de Velandis virginibus cap. 9. ad illud: Non permittitur mulieri tinguere, numer. 65. 66. 67. & 68. item ad illud lib. de Prescription. advers. hæret. cap. 41. Ipse mulieres hæretice audent, forsitan & tinguere, num. 263. & supra huius lib. num. 2. Hic autem dumtaxat ita Tertullianum & reliquos Patres hoc in parte intelligendos, de mulieribus qua baptizandi officium sibi usurpabant, non verò ita, vt necessitate baptizari non liceret. Nam (sicuti paulopost ipse Autor dicit) tunc constantia fuissent excipitur, quum vrget circumstantia petulantis. Hinc iam olim legitur in Concil. Carthag. 4. can. 100. Mater quamvis sancta, baptizari non audeat, nisi necessitate cogente.

118. Quòd si quæ Pauli perperam scripta legunt, &c.] Suprà in Argumento huius libri adduximus verba B. Hieronymi ex Catalogo script. Eccles. quibus hunc locum citat, atque adeo librum inscriptum Petriodis Pauli & Teclæ, sine Actus Pauli, sine Actus

Pauli & Teclæ, tamquam perperam scriptum: id est, Apocryphum, sicut hic Autor improbat, quemadmodum etiam Euseb. Eccles. histor. lib. 3. cap. 9. Gelasius Papa in Decreto de scripturis que legende in Ecclesia, relato in Decreto Gratiani, dist. 15. c. Sancta Romana Ecclesia.

119. exemplum Teclæ ad licentiam mulierum docendi tinguendique defendunt.] Huc propius reliquis accedit B. Hieronym. quum addit: Et totam baptizati Leonis fabulam. Etsi autem liber ille pro Apocrypho sit habitus ob causam hic ab Autore redditam, non tamen integra martyrij Teclæ historia propterea censetur talis, quia eius disertè his verbis meminit Cyprian. Oratione, quam sub die passionis sue dixit: Sicuti (inquit) liberasti Teclam de medio Amphitheatra. Meminit etiam eiusdem Ambrosius epistol. 7. ac 81. & lib. 2. de Virgin. Chrysostomus homil. 35. in Acta Apostolorum, Naïanæ Orat. 12. 13. & 30. Epiphani. heres. 78. Augustinus lib. 30. contra Faustum cap. 4. Severus vita Martini, lib. 2. cap. 16. & pluribus in locis Fortunatus, sicuti ante me adnotavit doctiss. vir Dn. Doctor Ioan. Molanus, ad 23. Septemb. diem Martyrologij Vsiardi, & insuper primam Martyrem eam diem in Græcorum Menologio. Historiam paucis ibi commemoratam videre est, & latius in Martyrologio Adonis inter vitas Sanctorum Suriy nostri, quarum summa est: Quòd Tecla in Seleucia civitate Isauria ignem, & serpentes, aliisque vicerit cruciatus. Cui ibidem ob victoriam Zenoni Imperatori eius revelatione sibi promissam, postea templum erexit Zeno Imperator, vti refert Euseb. Eccles. histor. lib. 3. cap. 8. Porro ex B. Hieronymo hunc locum citante addidi: à Ioanne, maxime quum etiam Sophronius legat Iod. 118.

120. qui ne dicere quidem constanter mulieri permittit, &c.] Gagnanus habet: ne docere quidem, sed istud magis placet. Adhuc enim ad illud 1. Corinth. 14. Mulieres in Ecclesia taceant; neque enim permittitur eis loqui, sed subditis esse, sicut & lex dicit: Si quid autem volumus dicere, domi viros suos interroga. Quòd ipsum paucioribus hic citatur: Taceant (inquit) domi maritos suos consulant.

CAP. XVIII.

121. Ceterum baptismum non temerè credendum esse sciunt, &c.] Verba hoc titulum huius capituli indicant: Quòd non temerè cuius credendus baptismus.

122. & porcis proicere margaritâs vestras.] Rursum sic lego secundum exemplaria omnia tam Græca et Syriaca, quàm Latina, Matth. 7. qua plurali numero legunt, maxime quum sic etiam legat Autor supra Tom. 2. lib. 2. ad Pæorem, cap. 5. & lib. preced. cap. 41. ubi disertè legitur: & porcis margaritas, licet non veras, iactabant.

123. ne participes aliena delicta.] Etiam hoc peculiariter est Tertulliano, quum reliqui Patres, & aditiones omnes, tam Latina quàm Græca & Syriaca legant: neque. Sedulius interim Comment. suo, in Epistol. Pauli (qui B. Hieronymo etiâ inscribitur inter illius opera) simili modo interpretatur. Si enim (inquit) citò ante tempus (quod hic transfudit Autor facile) manus cuidam impuleris peccatis eius communicabis.

124. ad quem rursus, &c.] sic iterum cum Gagno; nam in posterioribus additionibus omissum erat: ad Pulcrè autem totam historiam Act. 8. tincti spadonis profectur.

125. Sed & Paulus, &c. tinctus est. Citò enim cognouerat Iudas hospes, &c.] sic omnino legendum, eo quòd Act. 9. quòd haud dubie adludit, tinctus non vnctus Paulus Apostolus legatur, & quari iubetur ab Anania, in domo Iudæ; non ergo Simon hospes, sed: Iudas. Nisi forte quis malit Auctori impingere memoria lapsam, ut hospitem Petri Simonem, pro hospite Pauli Iudæ recensuerit. Legimus item cum Gagno: cunctatio baptismi vtilior est.

126. Quid enim necesse est, si non tam necesse, &c.] Ex eodem Gagno iterum adiicio: si non tam necesse; nam illud mitigat Auctoris opinionem, qua sentire videtur circa paruulos cunctationem baptismi vtiliorem, sed: si non tam necesse est, id est extra necessitatem. Fortassis loquitur de baptismo dumtaxat illorum paruulorum differendo, quorum parentes infideles sunt. Hoc enim per illud quod de sponforum periculo subicitur, videtur innuere. Vbi enim parentes Christiani sunt, non videntur sponfores periculo ingeri. Videat itaque Lector de hoc etiam loco nostra Prolegomena. Hoc hic sufficit, non propterea improbari ab Auctore baptismum paruulorum, sed saltem in necessitate adprobari, tum hoc loco, tum supra cap. 12. vbi dicit: Nemini sine baptismo competere salutem; & cap. 13. vbi de necessitate baptismi ex professo tractat, tum infra l. de Anima, vbi filius fidelium sanctitatis quidem candidatos faceret, sed sanctos negat, nisi renatos. Paulo mirius adhuc sentiebat Fidus Episcopus Africa, qui existimabat non ante octauum diem baptizandos infantes. Verum late respondet B. Cyprian. epist. 59. cum ceteris suis Collegis in synodo Africana: Nulli hominum nato misericordiam Dei denegandam. vbi in Adnotat. nostris num. 5. varia veterum testimonia pro baptismum paruulorum adduximus. Quibus adde B. August. epistol. 23. ad Bonifacium lib. 6. Hypognosticon, lib. 3. de Anima & eius origine, cap. 9. lib. 1. de peccat. merit. & remiss. c. 23. lib. 1. de nupt. & concupisc. cap. 20. & l. 2. cap. 7. & sermon. 14. de Verbis Apost. lib. 10. super Genes. ad litt. & Enchiridij cap. 43. Item Ambrosij l. 2. de Abraham, cap. 11.

127. Sponfores.] De Sponforibus in baptismo paruulorum apertus hic locus; de Susceptoribus adultorum intelligendum illud cap. 3. lib. de Coron. milit. etiam iuxta interpretationem Rhenani: Inde suscepti, &c. De prioribus diserte loquitur B. August. locis modo citatis, & alij veteres, quicumque de baptismo paruulorum loquuntur, ac B. Dionys. Eccles. Hierarch. cap. 7. De posterioribus idem Dionys. eiusdem lib. cap. 2. primum his verbis: Iuxta quod à suo susceptore fuerat edoctus; deinde illis: Virum susceptoremque describant; denique: Assumentes illum sacerdotes, susceptori que sui accessus duci consignant. Eodem pertinet illud B. Augustini de rebus cath. conuers. Quos ex baptismo suscepistis, docete & castigat. Atque hoc est quod hic dicit Auctor: sponfores periculo ingeri, & prouentu male indolis falli.

128. Non minore de causa inuupti quoque procastinandi, &c.] Etiam hoc inter errores, aut saltem nauis Terrulliani collocandum putauit in nostris Prolegomenis.

129. aut continentia corroborentur.] Facit

istud pro continentia à matrimonio, de qua latius supra Tom. 2. lib. de Cultu famularum, cap. 9. num. 51. lib. 1. ad Vocem, cap. 6. num. 37. & 38. ad lib. de laud. virg. num. 1.

130. consecutionem.] Similiter consecutionem pro baptismi consecutione accipit B. Cyprian. l. 3. Testim. ad Quirin. cap. 97. sicut & consequi, pro baptisma consequi ibidem, c. 43. n. 88.

CAP. XIX.

131. Diem baptismi sollempnium Pascha prestat, &c.] Caput hoc inscripsimus: De temporibus sollempnis baptismi Pascha & Pentecoste, quippe etiam que non nisi infirmi, & qui mortis, ægritudinis, infirmitatis vel naufragij necessitate periculoque urgebantur, conui olim conuenerunt. Quinimo (vri etiam ante consecutionem Brissonius in Obseru. diuini & humani iuris) in quibus festiuitatibus baptismi celebrationem interduci fuisse constat ex Concilio Gerundensi cap. 4. Concilii diensis cap. 3. & Vormat. cap. 11. quem admodum Ioh. Chardo citantur lib. 4. Decret. cap. 6. & 7. ab Iure norm. cap. 60. & Gratiano de consecrat. dist. 2. cap. de Catechumenis. Qui etiam adferunt in eadem materia Syriaci ad Himerium Tarraconensem, Leonis alipscopos Siculos, & Gregorij ad Tarcentes, Burchardum eiusdem lib. cap. 5. luo c. 58. 59. & 63. Gratiano consecrat. dist. 4. cap. Non seneratione, c. Dum tota, c. Venerabilis, & c. Baptizandi. Conferantur etiam Terrulliano Ambrosij libro de Myster. l. 1. Basilij hom. exhortatoria ad sacrum baptismum, & Concil. Maric. 2. c. 3. de Paschate, Nicephori in Eccles. lib. 13. cap. 19. Simonis lib. 3. de Gest. c. 49. & Ortho Frisingensis histor. lib. 6. cap. 1. De Paschate verò & Pentecoste B. Hieronym. epist. ad Ioh. mach. contra errores Iohannis Hierosolym. Gregorij histor. Franc. lib. 5. cap. 11. ac Scriptores de Eusebio Aleuinus agens de Festo Epiphaniæ ac vigilia Pasche Amalarius alicubi, Erabanus de Institut. ceteris lib. 38. & perdurasse vsque ad tempora Caroli & Ludouici Imperatorum supra ostendimus num. 1. inter quos remonias. Causam cur abrogata sit hæc consuetudo dorari licet ex Socrate lib. 5. histor. Eccles. cap. 15. in Thessalia plurimos absque baptismo mortuos quibus Pasche dumtaxat baptismata fieri consueuerat eadem rationem mutasse etiam de toto tempore Terrentis verisimile est ex negligentia subinde aut parentum aut presbyterorum parochialium. Reddit Rupertus Turonensis & aliam causam l. 4. de Diuin. off. c. 18. propter multitudinem fidelium multitudinem. Certè necessitatem baptismi exclusam significat ipse Auctor his verbis: pro capitis finem: Ceterum omnis dies Dominus, omnis hora, omne tempus habile baptismi. Si de sollempnitate interest, de gratia nihil fert.

132. Inuenietis, inquit, hominem aquam baptilantem.] Ommino lego: Inuenietis, pro: Cuius inuenietis, eo quòd & Marc. 14. & Luc. 2. dicitur: Inuenietis homo aqua lagenam sive amphoram baptilantem: quibus me consentientibus etiam Græcis & Syriacis consueuerunt. Et verò non iubebantur conuenire, id est, hominem aquam baptilantem, sed dominum deum qui ille ingrediebatur.

133. Exinde Pentecoste.] Quam & lib. de Pascha, cap. 14. (vri illic num. 110. adnotauimus) sequitur Pentecosten, pro tempore omni inter Pascha & Pentecosten.

recoften, hic certe accipi duntaxat per ipso festo Pen-
tecoftes, patet ex fupracitatis Patrum testimonio, qui
fcribunt in vigilia Pentecoftes baptilimum celebrari fo-
litum, cuius veftigium etiamnum retinemus in benedi-
ctioe fontis, tam in dicta vigilia, quam in vigiliis Pa-
fche. Nam & subiungit Auctor difcretis verbis: Pa-
fche diem fignificat & Pentecoftes, qui est prop-
prie dies feftus.

134. Et congregabo illos ab extremis terræ in
die fefto.] Ifud citatur fecundum editionem 70. (vri
etiam adnotavit Latinus) ex Hierem. cap. 31. vbi legitur
illud: Et congregabo illos ab extremis terræ; quod
etiam Hebraice ad verbum legitur, & fubditur: Et eo p-
tū, id est, in folemnitate, ficut, ut transfert Auctor:
in die fefto, pro eo quod ex Hebraico legitur pluribus
longe verbis: inter quos erunt cecus & claudus. At qui
ex interpretatione hac eius loci per Auctorem, conftat in
rectum explicandi gratia additum, quod hodie prætereā
legitur Græcè πέντηκα, & transfertur Palchæ.

CAP. XX.

135. Ingressuros baptilimum, orationibus cre-
bris, ieiuniis & genucationibus, & peruiigi-
liis, &c.] In fcriptionem huius poftremo capiti dedimus:
De penitentia baptizandorum. Exftat autem fuprà
Tom. 2. eadem de re integrum caput 6. lib. de Penit. hoc
titulo: Quod etiam audientes penitentiam agere
debeant. Vbi etiam num. 28. plura ad eandem rem te-
ftimonia Patrum adduximus. At qui ad verbum ferè
iftud defcripfit B. Leo Papa epiftola fua Decretal. ad Epi-
fopos Siciliæ, citata iam olim ab Alcuino lib. de Ecclef.
vfticæ de baptizandis Eleiftis, præterquam quod ad Apo-
ftolorum inftitutionem id referat: Qui (inquit) fecundum
apoftolicam regulam & exorcifmum fcrutandi, & ieiun-
iis fanctificandi, & frequentibus prædicationibus imbue-
di funt. Et magis hoc accedit illud B. Auguft. lib. 4. de
Symbolo, cap. 1. Omnia sacramenta, que acta funt &
aguntur in vobis per minifterium fervorum Dei, exorcif-
mum, orationibus, canticis fpiritualibus, inufflationibus,
ciliis, inclinatione cervicium, humilitate pedum. Et c.
fufficit adnotatum, quod hoc pertinet feptem illa fcruti-
nia, de quibus fuprà num. 1. inter ceremonias baptilimi,
quippe in quibus frequentiffimè vfitatæ orationes, ie-

iunia, genucationes, & peruiiglia, vti ex Ordine
Romano, & aliis fcriptoribus de Divinis officiis illic ci-
tatis, manifeftum eft.

136. & cum confeffione omnium retrò deli-
ctorum.] Si vllus locus faciat pro cōfeffione peccatorum
fpeciali & fecreta, certe ifte imprimis. Verum de illo vi-
de latiffimum tractatum dicto libro de Penitentia num.
1. 14. 54. 58. 59. & 62. Maximè autem facit hoc id
quod addit Auctor: Nobis gratulandum eft, fi non
publicè confitemur iniquitates aut turpitudines
noftas.

137. vt exponant etiam baptilimum Ioannis.]
Sanè hoc intelligendum, & per Parenthefin legendum,
ne videatur etiam baptilimum Ioannis inter peccata que
confitenda erant, ante baptilimum comprehendi.

138. Simul etiam & de priftinis fatisfacimus,
confficatione carnis & fpiritus.] Hoc fimiliter ad
confirmandam fatisfacitionem, alteram penitentia par-
tem pertinet, de qua etiam latiffimè dicto lib. de Penit.
cap. 5. num. 26.

139. Nam & præcefferat dictum: Neminem
intentatum regna cœleftia confequiturum.] Vi-
detur alludere ad illud Luc. 22. Vos eftis qui pertransiftis
mecum in tentationibus meis. Et (ac fi dicat, propterea)
ego difpono vobis regnum. Alioqui certe non potest re-
periri locus vbi negatiuè iftud dicatur.

140. nifi neceffitas gaudij & gratulatio falu-
tis.] Videtur alludere ad Elleuya, quod in fignum
gaudij & gratulationem falutis recens baptilizatoris,
toto Pafchali tempore in Ecclefia vfitatum eft.

141. quam Dei.] Rurſus quam vſurpat Auctor,
pro, plus quam. Paulopoft autem Latinus cenſet legen-
dum: Domino, &c. ſubiiciente: Petite & acci-
pietis, miſſo inquit, pro eo quod legebatur: ſubiacente:
Petite & accipietis, inquit. Cui & ego ad-
ſentior.

142. etiam Tertulliani peccatoris memineri-
tis.] Vel hinc conſtat, contra quam quidam perperam cen-
ſerunt, alioqui viri eruditi, non eſſe dubitandum de hoc
libro, quin Tertulliani ſit. At qui etiam peccatorem ſe
ex humilitate nominat fuprà Tom. 2. fapedito lib. de Pa-
nit. cap. ultimo.

ARGVMENTVM LIBRI ADVERSVS HER-
MOGENEM, PER IACOBVM PAMELIVM.

HVVM Hermogenes in Africa hærefin introduceret de Materia Deo coæter-
na, ex qua, non verò de nihilo, mundum creaffet Deus, Librum hunc aduerſus
illum conſcripfit Tertullianus.

Primùm autem nouellam eam eſſe doctrinam tradit, & à Stoicis mutuata.
Deinde hac argumentatione ſuam illum coloraſſe hærefin; quum ex ſemetipſo facere
mundum non potuerit, neque etiam ex nihilo, ſicuti ille perperam contendebat, proinde ex
Materia feciſſe.

Eſt autem Deus ſemper Deus fuerit, non tamen ſemper Dominum fuiſſe, quòd Deus
ſubſtantia nomen ſit, Dominus poteſtatis.

Hinc inſtitutam diſputationem incipiens, docet Materiam Deo coæternam eſſe non
poſſe, niſi duos Deos faciamus.

JULIANUS
stationibus

- v. Si enim innata & semper Materia, sunt innatus & semper Deus; ambo sine initio, ambo sine fine, ambo etiam auctores vniuersitatis; Materia illum eadem adscribere, quae Deo.
- vi. Frustrà ad eò dicere illum, saluum esse Deo ut sit solus, & primus omnium auctor, & omnium Dominus; quum eadem Materiae contra Dei ipsius contestationem adscribat.
- vii. Si dicat minorem & inferiorem Materiam Deo, & idcirco illi incomparabilem, ob stare Materiae aeternitatem, quae neque diminutionem, neque subiectionem admittit.
- viii. Proinde etiam Deo praeponere Materiam, & Deum potius Materiae Hermogenem subiicere; quum de Materia cuncta fecisse illum scribit, cuius proinde substantia egerit Deus.
- ix. Non posse etiam dicere Deum ut Dominum Materiae usum; quum Dominus nondum esset, atque ad eò aut vi, aut precario.
- x. Neque excusari Hermogenem, quòd aliqui Deum mali auctorem dicere oporteat, nisi malum à Materia, non à creatore deducant; quia si non auctor, certè mali assentator, iam adsertor inuenietur Deus, qui malum Materiae ante mundi constitutionem sustinuit, quam ut mali aemulus emendasse debuerat.
- xi. Maxime quum persuadere non possit malam esse Materiam, si aeterna sit; aut si quum aeternum sit, malum credi possit, insuperabile malum esse, & frustrà nos laborare de agnoscendo malo ex nobis ipsis.
- xii. Deinde si mala sit, aeternam esse non posse, quum Deus illam de malo in bonum mutaret, faciens bona omnia; id autem quod aeternum est, sit indemutabile.
- xiii. Sin verò nulla demutatio in illa sit facta, oportere Materiam & bonae fuisse & naturae; & proinde neque etià boni auctorem Deum facere licbit, nisi ex occasione Materiae.
- xiiii. Quòd proinde Deus seruiat Materiae iuxta illum, & ex necessitate quadam etiam mala producat.
- xv. Porro rectius dici creasse Deum ex nihilo omnia.
- xvi. Igitur aut Deo adscribendum & bonum & malum quae ex Materia fecerit, aut Materiae, aut utrumque utriusque; ut pares sint ambo, ex aequo mali & boni adfines; atque ad eò non posse euadere Hermogenem, quin Deum auctorem mali faciat.
- xvii. Iam verò non conuenire eius sententiam cum vnici Dei statu, à quo omnia sunt, & rursus cuiusquam consilio, ut scripturae sanctae ratio constet.
- xviii. Solam enim Sophiam, id est Sermonem Dei filium, nempe unigenitum & primitivum, patri cooperatum, cui perperam Hermogenes Materiam praeponit.
- xix. Occasiones quidem Hermogenem sumpsisse (ut hereticis ferè mos est simplicia temporum verborum illorum: In principio Deus fecit caelum & terram. Sed principium ibi esse incognitum, non alicuius substantiae nomen, aut pro principatu & potestate positum.
- xx. Posse interim intelligi & in Sophia sua condidisse omnia Deum, iuxta illud Evangelium: In principio erat sermo, & sermo erat apud Deum, & Deus erat sermo; omnia per ipsum facta sunt.
- xxi. Scripturam etià eo ipso ex nihilo omnia facta significare, quòd non scribat ex aliquo facta.
- xxii. Spiritum enim sanctum hanc rationem scripturae constituere, ut quum quid dicitur fit, & quod fiat, & unde fiat, referat.
- xxiii. Argumentari equidem Hermogenem ex illis sequentibus scripturae verbis: Terra creata inuisibilis & incomposita.
- xxiiii. Verum terrae nomen, Materiam non significare.
- xxv. Neque duas proponi terras in scriptura, vnā quam Deus in principio fecerit, aliam qua fecerit.

Sed unam duntaxat terram, quae initio facta narretur, postmodum verò etiam qua- xxvi.
lis fuerit facta describatur.

Particulam item: Erat, non significare quasi infecta sit; quippè quae etiam de omni re, xxvii.
nata dici possit.

Etiam nihil pro eo facere particulas, Inuisibilis & Incomposita. xxviii.

Siquidem omnia opera sua primùm inculta, postea suo ordine ornavit, & consummauit. xxix.

Finis etiam sequentia illa: Et tenebrae super abyssum, & spiritus Dei ferebatur super xxx.
aquas, potius illi contrariari quàm fauere.

Nihil quoque pro illo facere, quòd scriptura expresse solùm caeli & terra mentionem fa- xxxi.
ciat; sub illis enim & species omnes contineri.

Quid? quòd & abyssum & tenebras à Deo conditas scriptura testetur, quae adeo ad xxxii.
Materiam innatam pertinere nequeant.

Constare proinde omnia à Deo facta, & ex Materia non facta; quae etiam si fuisset, à xxxiii.
Deo facta crederetur.

Porro ex nihilo omnia constituisse, inde suaderi, quòd diuina dispositio omnia, uti è scri- xxxiiii.
pturis patet, in nihilum redactura sit.

Jam verò inde etiam agnosci contrarietates Hermogenis, quòd neque corporalis sit, ne- xxxv.
que incorporalis Materia.

Neque etiam rationi recte cõuenire, quòd partim corporalem, partim incorporalẽ dicat. xxxvi.

Sibi quoque in hoc non consentire, quòd alibi boni & mali ad finem Materiam consti- xxxvii.
tuat, alibi nec bonam nec malam pronuntiet.

Quum autem etiam situm Materiae adsignet, faciens illam subiacentem Deo in loco xxxviii.
qui sit infra Deum; obduci eum & refelli, qui alibi eam infinitam fecerit.

Definitiuam autem dici non posse, aut comprehensibilem, aut demutabilem, sicut tamen xxxix.
rectius illi videbatur, si (quod alibi adseruit) aeterna sit.

Et iam in hoc etiam sibi non constare, quòd dicat in melius reformatam Materiam. xl.

Morum etiam Materiae nequaquam adscribi posse. xli.

Plurimas itaque colligi posse contrarietates Hermogenis. xlii.

Etiam de motu, quippè qui alibi certamen, alibi tarditatem motui adscribat. xliiii.

Denique dum disputat qualiter Deus mundum operatus sit, & à Stoicis Philosophis xliiiii.
illum recedere, & à Prophetis.

Prophetas autem & Apostolos rectius tradere, non solùm visu & accessu Deum om- xlv.
nia creasse, sed in sermone & spiritu suo, modo inuestigabili, ex nihilo.

Ceterum Libri huius aduersus Hermogenem hisce verbis mentionem facit Tertullianus
libro sequenti aduersus Valentinianos c. 14. Hæc (inquit) erit Materia, quæ nos com-
mittit cum Hermogene, ceterisque, qui Deum ex Materia, non ex nihilo, ope-
ratum cuncta præsumunt. Disertis etiam verbis scripti eius aduersus Hermogenem me-
minit Vincentius Lirinensis: & B. Hieron. l. adu. Heluidium, ad verbum quædam citat
ex huius libri cap. 1. & l. ad Cresiphontem adu. Pelagianos illud: Patriarchæ hæreticorũ
Philosophi. Quare rectè etiã recësetur inter opera Tertulliani à Truhemio & Politiano,
qui MS. viderunt. Publicauit autem primus Rhenanus, primùm Scholiis, deinde & Ad-
notationibus illustratum, & multis quidem locis egregie castigauit. Nunc denuò verò eun-
dem ex Vaticano vno MS. exemplari, & Latinij codice recognouimus, & Adnota-
tionibus quoque nostris locupletauimus.

Q. SEPTIMII FLORENTIS
TERTULLIANI ADVERSUS
HERMOGENEM LIBER.

CAP. I.
Matth. 24.
1. Cor. 11.

OLEMVS² hæreticis compendij gratia de posteritate præscribere. In quantum enim veritatis regula prior quæ etiam futuras hæreses præ-
nuntiavit, intantum posteriores quæque doctrinæ hæreses præiudica-
buntur, quia sunt quæ futuræ veritatis antiquiore regula prænuntia-
bantur. ³ Hermogenis autem doctrina tam nouella est, denique ad he-
diernum homo in seculo, & ⁴ natura quoque hæreticus, etiam turbe-
lentus: ⁵ qui loquacitatem, facundiam existimet: & impudentiam, constantiam depre-
tet: & maledicere singulis, officium bonæ conscientiæ iudicet. ⁶ Præterea pingit licet,
⁷ nubis assidue: legem Dei in libidinem defendit, in artem contemnit: bis falsarius &
cauterio & stylo: totus adulter, & prædicationis & carnis. siquidem & nubentium com-
pago fietet, ⁹ nec ipse Apostolicus Hermogenes in regula perseverauit. Sed viderit per-
na, cum doctrina mihi quæstio est: Christum Dominum non alium videtur aliter cogno-
scere, alium tamen facit quem aliter cognoscit: immò totum quod est Deus auferet, pro-
lens illum ex nihilo vniuersa fecisse. ¹⁰ A Christianis enim conuersus ad Philosophos,
Ecclesia ¹¹ in Academiam & Porticum, inde sumpsit à Stoicis Materiam cum Domino
ponere, quæ & ipsa semper fuerit neque nata, neque facta, nec initium habens omni-
ne lumine pessimus pictor illis argumentationibus colorauit. Præstruens autem Domini
de semetipso fecisse cuncta, aut de nihilo, aut de aliquo: vt cum ostenderit neque ex
metipso fecisse potuisse, neque ex nihilo, quod superest exinde confirmet, ex aliquo
fecisse, atque ita aliquid illud Materiam fuisse. Negat illum ex semetipso facere potuisse
quia partes ipsius fuissent, quæcunque ex semetipso fecisset Dominus. Porro in partem
deuenire, vt indiuisibilem & indemutabilem, & eundem semper quæ Dominus. Ceterum
si de semetipso fecisset aliquid, ipsius fuisset aliquid. Omne autem & quod fieret, & quod
faceret, imperfectum habendum: quia ex parte fieret, & ex parte faceret: aut si totum
tum fecisset, oportuisset illum simul & totum esse, & non totum: quia oporteret & totum
esse, vt faceret semetipsum, & totum non esse, vt fieret de semetipso. Porro difficillimum
Si enim esset, non fieret, esset enim: si verò non esset, non faceret: quia nihil esset. In
autem qui semper sit non fieri, sed esse illum in æuum æuorum. Igitur non de semetipso
illud ¹³ qui non eius fuerit conditionis, vt de semetipso facere potuisset. Proinde ex
atque optima tam velit facere quam sit, immò nihil non bonum atque optimum cõditum
eum & facere. Igitur omnia ab eo bona & optima oportuisset fieri secundum cõditionem
ipsius. Inueniri autem & mala ab eo facta, vtique non ex arbitrio, nec ex voluntate
si ex arbitrio & voluntate, nihil incongruens & indignum sibi faceret. Quod ergo
bitrio suo fecerit, intelligi oportere ex vitio alicuius rei factum, ex Materia esse
CAP. III. bio. [¹⁴ Adhuc & aliud: Deum semper Deum etiam Dominum fuisse, nunquam
Deum. Nullo porro modo potuisse illum semper Dominum haberi, sicut & semper
si non fuisset aliquid retrò semper, cuius semper Dominus haberetur: fuisse itaque Materiam
hactenus propter non intelligentes adiecisse duxi, vt sciât, cetera quoque argumenta
intelligi quam reuinci. Dei nomen dicimus semper fuisse apud semetipsum, & in semetipso
ipso, Dominum verò non semper: diuersa enim vtriusque conditio. Deus substantia
fius nomen, id est diuinitatis, Dominus verò non substantia, sed potestatis: substantia
semper fuisse cum suo nomine, quod est Deus, postea Dominus accedentis scilicet
mentio. Nam ex quo esse cœperunt in qua potestas Domini ageret, ex illo per accedentem
potestatis & factus & dictus est Dominus: quia & pater Deus est, & iudex Deus est, post
tamen idem pater & iudex semper, quia Deus semper. Nam nec pater potuit esse ante
lium, nec iudex ante delictum. ¹⁵ Fuit autem tempus, cum & delictum & filius non fuit
quod iudicem & qui patrem Dominum faceret. Sic & Dominus non ante ea, quorum
Dominus